

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2022

Dana Brandejská

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Historický ústav

Kutná Hora mezi lety 1620 až 1625
Bakalářská práce

Autor: Dana Brandejská
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.
Oponent: PhDr. Ondřej Tikovský, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Dana Brandejská
Studium:	P19P0363
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Kutná Hora mezi lety 1620 až 1625
Název bakalářské práce AJ:	Kutná Hora between years 1620 and 1625

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce je založena na vztahové a kauzální analýze událostí, postav i obyčejného života uvnitř Kutné Hory, významného českého královského města, mezi lety 1620 až 1625. Město bylo v tomto období zasaženo častými vojenskými přesuny, úpadkem těžby či problémy v církevní sféře. O všem přinášel zprávy především Mikuláš Dačický z Heslova ve svých Pamětech. Výzkum se též zaměří na osobu Jana Šultyse z Felsdorfu či Viléma Vřesovce. Ve svém závěru bude práce nastiňovat i důsledky, které pro Kutnou Horu z těchto let vyplývaly.

Archivní prameny: Státní okresní archiv v Kutné Hoře, fond Archiv města Kutná Hora. Edice: DAČICKÝ Z HESLOVA, Mikuláš, Paměti, Praha 1878-1880. Prameny k dějinám třicetileté války, regesta fondu militare. Archivu ministerstva vnitra ČR v Praze. Díl 3, 1618-1625, ed. Václav Liva, Praha 1951. Základní seznam literatury: FIALA, Jan, Kutná Hora 1618-1620, in: Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české 2, Kutná Hora 1925, s. 96-148. KAPAVÍKOVÁ, Marie - VANĚK, Lubomír, Průvodce po archivních fondech a sbírkách: okresní archiv Kutné Hoře, městské archivy v Kutné Hoře a Čáslavi, Kutná Hora 1970. KAPAVÍKOVÁ, Marie, Jan Šultys z Felsdorfu, Krásné město 2, 1971, s. 24-26. KAPIHORSKÝ, Simeon, Eustachius, Historia kláštera sedleckého řádu svatého cisterciánského, Kutná Hora 2006. LEMINGER, Emanuel, Stará Kutná Hora. Část 2. Dějiny, Kutná Hora 2006. NOVÁK, Pavel, Kutnohorský okres za třicetileté války, in: Zprávy Včely Čáslavské 3, Čáslav 2018, s. 79-90. ROHÁČEK, Jiří, K epigrafice Kutné Hory 17. a 18. století, in: Antiqua Cuthna 1, Praha 2005, s. 125-130. ŠTĚTNÝ, Radko, Smrt primátora, Krásné město 1, 1991, s. 15. ŠTĚTKA, Josef Jaromír, Stručný přehled dějin kutnohorských, Horník 1, 1843, s. 1-26. ŠTROBLOVÁ, Helena - ALTOVÁ, Blanka a kol., Kutná Hora, Praha 2000, s.140-158. ŠTROBLOVÁ, Helena, Kutnohorský mikroregion a velká politika na počátku 17. století, in: Kutnohorsko - vlastivědný sborník 1, 1999, s. 6-11. VESELSKÝ, Petr Miloslav, Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské. Historický příspěvek k událostem doby té, Kutná Hora 2006.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Oponent: PhDr. Ondřej Tikovský, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 2.10.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne . . . 2022

.....

Poděkování

Za rady, podněty a připomínky děkuji panu doc. PhDr. Zdeňkovi Beranovi, Ph.D.

Anotace

BRANDEJSKÁ, Dana. *Kutná Hora mezi lety 1620 až 1625*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022, 45 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá popisem situace v Kutné Hoře v letech 1620 až 1625, současně je však práce vystavěna i na vztahové a kauzální analýze dané situace. Kutná Hora, jakožto město s více konfesemi, bylo po Bílé hoře perzekvováno. Práce tak nepřibližuje jen každodennost města či protireformační činnost po Bílé hoře ve vymezeném období, ale také osudy významných osobností dané doby: Jana Šultyse staršího z Felsdorfu, Viléma Vřesovce či Mikuláše Dačického z Heslova. Analýzy jsou pak užity ke zdůraznění a propojení vybraných momentů doby či vztahů vybraných významných osob.

Klíčová slova: Kutná Hora, pobělohorská doba, Vilém Vřesovec, Jan Šultys starší z Felsdorfu, Mikuláš Dačický z Heslova, konfiskace

Annotation

BRANDEJSKÁ, Dana. *Kutná Hora between years 1620 and 1625*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022, 45 pp., Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis aims to describe the situation of Kutná Hora in the years from 1620 to 1625, while also linking the behavioural and casual analytical methods at the same time. Kutná Hora was a town with lots of confessions. That was the reason why Kutná Hora was persecuted after the Battle of White Mountain. The thesis not only describes the everydayness of the town or Counter-Reformation after the Battle of White Mountain in the delimited period but also describes the life story of the then eminent people: Jan Šultys starší z Felsdorfu, Vilém Vřesovec or Mikuláš Dačický z Heslova. Analyses are used to emphasize and link selected period moments or relations of the eminent people.

Keywords: Kutná Hora, period after the Battle of White Mountain, Jan Šultys starší z Felsdorfu, Vilém Vřesovec, Mikuláš Dačický z Heslova, Confiscations

Obsah

Úvod.....	1
1 Historie Kutné Hory do 17. století	5
2 Předvečer Bílé hory až staroměstská exekuce.....	8
2.1 Kutná Hora ve stínu Bílé hory	10
2.2 Vilém Vřesovec.....	12
2.3 Jan Šultys starší z Felsdorfu.....	15
3 Následky Bílé hory	20
3.1 Emigrace	20
3.2 Protireformace a procesí	23
3.3 Příchod jezuitů do Kutné Hory	24
4 Každodennost	26
4.1 Osoby přijímající podobojí	29
4.2 Mikuláš Dačický z Heslova (1555–1626) a jeho Paměti.....	31
5 Hornictví a mincovnictví.....	34
5.1 Vztah pobývání vojska a těžby	36
6 Důsledky.....	38
Závěr	40
Seznam pramenů a literatury.....	42

Úvod

Práce je zasazena do počátku takzvané „třicetileté války“. Třicetiletá válka byla dlouhodobým konfliktem v 17. století, který byl v první řadě válkou katolíků proti protestantům.¹ Josef Polišenský nehodnotí „českou“ pozici jako rebelii, nýbrž jako pokus o vyřešení či vysvětlení nepříznivé sociálněpolitické situace, která zasáhla nejen české země, ale i země rakouské.² Jednalo se o důsledek bojů mezi nekatolickými stavy a habsburskými rakouskými panovníky.³ Faktorů, kterými byly boje podníceny a vygradovány, bylo však vícero, například Matyášovy ambice získat trůn, špatné zdraví Rudolfa II. či tlak katolíků na císařský dvůr.⁴ To vše vyvrcholilo v českém stavovském povstání (1618–1620), které bylo ukončeno bitvou na Bílé hoře.⁵ Válka jako taková byla územně nejednotná, roztržštěná. Historici neužívají jednotného periodizování války. Neshodují se tak ani na jednotných názvech období, ani na dataci daných časových úseků.⁶

Tato práce je ohraničena dvěma důležitými historickými událostmi dané doby: počátek se nachází v takzvaném předvečeru Bílé hory (od počátku roku 1620 do 8. listopadu 1620) a naopak konec byl zvolen s ohledem na oficiální příchod jezuitů do Kutné Hory (k 1. lednu 1626). Popisované období je počátkem nastolování absolutismu Habsburků v českých zemích. Toto směřování stvrdilo vydání Obnoveného zřízení zemského. To bylo vyhlášeno ale až o rok později, v roce 1627, pro Moravu dokonce až roku 1628.⁷ Považovat toto zřízení za limitní či hraniční událost pro vymezení této práce by bylo možné, ale jen pokud by práce byla zaměřena pouze na emigraci. Zřízení sice mělo velký vliv na celé Království české, avšak regionálně nastal větší (duševní, kulturní

¹ Pavel NOVÁK, *Kutnohorský okres za třicetileté války*, Zprávy Včely čáslavské 3, 2018, s. 79.

² Josef POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka a evropské krize 17. století*, Praha 1970, s. 125.

³ Jiří MIKULEC, *České země v letech 1620–1705. Od velké války k dlouhému míru*, Praha 2016, s. 11.

⁴ Helena ŠTROBLOVÁ, *Kutnohorský mikroregion a velká politika na počátku 17. století*, Vlastivědný sborník 1, 1999 s. 6.

⁵ J. MIKULEC, *České země...*, s. 11.

⁶ Námí sledované období je např. u J. POLIŠENSKÉHO, *Třicetiletá válka...*, s. 102, 135 hodnoceno částečně jako tzv. Česká válka (1618–1620) a jako tzv. Nizozemské období třicetileté války (1621–1625). Naproti tomu např. Radka FUKALA *Sen o odplatě. Dramata třicetileté války*, Praha 2016, s. 376–383 uvádí v námí sledovaném období pouze tzv. česko-faleckou válku, a to mezi lety 1618–1625. Dále blíže nespecifikuje. Ve Velkých dějinách zemí Koruny české se válka neperiodizuje vůbec. Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE (edd.) a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. VIII. 1618–1680*, Praha – Litomyšl 2008.

⁷ Karolina ADAMOVIČ – Antonín LOJEK, *Stát do roku 1848*, in: *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, sv. V. Stát*, ed. Karel Schelle, Praha – Litomyšl 2015, s. 179.

i náboženský) zlom pro obyvatele Kutné Hory už po trvalém příchodu zmíněných jezuitů. Neboť jejich příchodem bylo dovršeno období víceméně nábožensky klidnější a tolerantnější. O rok později začalo tvrdé pronásledování nekatolíků, které pokračovalo až do konce 17. století.⁸

V práci se prolínají témata každodennosti, vojenství, okrajově hornictví a mincovnictví. Práce přibližuje též medailonky významných osob daného pětiletí z Kutné Hory: Viléma Vřesovce, Jana Šultyse z Felsdorfu a Mikuláše Dačického z Heslova. Práci bylo nutno vymezit vůči mincovní a hornické problematice a zabývat se jí pouze okrajově, neboť daná problematika je příliš rozsáhlá a představuje vhodnou materiál pro zcela samostatnou práci. Proto je téma mincovní a hornické v práci užito pouze ke zběžnému uvedení do tématu v komparaci s ostatními tématy, kterými se práce zabývá, aby dotvořilo ucelený obraz města. Navíc je v současné době „Horní a mincovní fond Kutná Hora“ nedostupný. Fond je nově inventarizován, což zajišťuje a zajišťuje Mgr. Viktor Pohanka pod Státním okresním archivem Kutná Hora.

Cílem práce je popsat situaci v Kutné Hoře mezi lety 1621 až 1625, situaci analyzovat a nalézt tak vazby mezi lidmi, které doposud nebyly zkoumané. Metodologicky je práce vystavěna na kriticko-analytickém přístupu. Práce má rámec v chronologické posloupnosti, kapitoly tak na sebe tematicky i časově navazují. Kutnou Horu v daném období zatím uceleně nikdo nepředstavil. V tom je jasně stanoven přínos dané práce.

Dochovaných pramenů je pro dané období velké množství. Komplikací při bádání v pramenech však bývá častá cenzura. V knihách či listinách je často škrtnuto, jsou úmyslně začerněny některé texty či celé strany. Poměrně běžně se ve svázaných pramenech nachází pouze zbytky listů u hřbetu po výřezech větších množství stran.

Mnoho převážně válečných pramenů bylo vydáno v rámci edice z 50. let 20. století nakladatelstvím Naše vojsko s názvem *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze*.⁹ Čerpáno bylo ze III. dílu, který časově koresponduje s vymezeným obdobím této práce.

V rámci sekundární literatury je minimum publikací o tomto období, neboť město nebylo v období rozkvětu, a tak se toto téma doposud netěšilo příliš zájmu historického

⁸ P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 89.

⁹ *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze*, ed. Václav Líva, Praha 1951, s. 49.

bádání. To potvrzuje i Jan Jelínek ve své publikaci *Kutná Hora* z roku 1990.¹⁰ Tato publikace měla za cíl propagovat město v rámci turistického ruchu po sametové revoluci. Mezi další významné sekundární prameny o třicetileté válce rozhodně patří *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618* vydané Tomášem Václavem Bílkem (poprvé vydané v roce 1882) v reprintu z roku 2021 v brněnském nakladatelství PhDr. Iva Speráta.¹¹ Ačkoli na dobu svého prvního vydání byla unikátní pro svou šíři (1471 stran) i obsah, kniha však obsahuje nepřesnosti a časté jsou i faktické chyby. Z knihy vycházel Milan Mysliveček, který informace podstoupil kritickému zhodnocení a následně je použil ve své knize *Potrestání stavů českých v prohrané bitvě bělohorské*.¹²

Ze stejného roku jako *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618* pochází i publikace Petra Miroslava Veselského s názvem *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské* s podtitulem *Historický příspěvek k událostem doby té*, tedy z roku 1882. Tato práce je skutečně jediná, která koresponduje nejen s časem, ale i s místem této práce. Kniha vyšla v reprintu nakladatelství Martin Bartoš – Kuttna v roce 2011 a vychází především z rukopisů *Paměti Mikuláše Dačického*¹³ v kombinaci s dalšími archiváliemi umístěnými v městském archivu Kutné Hory.¹⁴ Kniha je pro svůj užitý jazyk dnes již archaická. Obsahově popisuje příběhovou formou každodennost Kutnohořanů.

Neopomenutelný základ pro popis jakékoli části regionálních kutnohorských dějin lze nalézt v kolektivní monografii Heleny Štroblové a Blanky Altové *Kutná Hora* z roku 2000.¹⁵ Velmi cenným periodikem pro dějiny Kutné Hory je časopis *Krásné město*,¹⁶ který má již dlouholetou tradici a vychází pod záštitou města Kutná Hora. Z tohoto periodika je čerpáno především v případě článků od kutnohorské archivářky Marie Kapavíkové.

¹⁰ Jan JELÍNEK, *Kutná Hora*, Praha 1990, s. 65.

¹¹ Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Brno 2021.

¹² Milan MYSLIVEČEK, *Potrestání stavů českých v prohrané bitvě bělohorské*, Praha 2020.

¹³ Např. Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti*, ed. Jiří Mikulec, Praha 1996.

¹⁴ Petr Miroslav VESELSKÝ, *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské. Historický příspěvek k událostem doby té*. Kutná Hora 2011, s. 3.

¹⁵ Helena ŠTROBLOVÁ – Blanka ALTOVÁ a kol., *Kutná Hora*, Kutná Hora 2000.

¹⁶ *Krásné město. časopis přátel Kutné Hory*, Kutná Hora 2006–2022. (První a druhé číslo se jmenovalo *Věstník městské cizinecké kanceláře v Kutné Hoře* (roku 1939), v roce 1946 se navázalo obsahově, avšak se opět číslovalo od 1. čísla, a to s novým názvem *Kulturní a propagační věstník města Kutné Hory*. V roce 1951 změnilo periodikum název naposledy.)

Pro tuto práci jsem stanovila následující otázky: Měla poslední slova Jana Šultyse staršího nějakou provázanost s jeho náboženským přesvědčením? Byli Karel Lichtenštejn a Vilém Vřesovec přátelé? Jak se Kutnohořané chovali k sousednímu městu Čáslavi?

V rámci struktury této práce, první kapitola stručně popisuje historii Kutné Hory do roku 1620. Detailněji tak přibližuje zasazení do historického kontextu a přidává ucelený pohled na město jako takové. Ve druhé kapitole se práce věnuje období od začátku roku 1620 do 21. července 1621, tedy do takzvané staroměstské exekuce. V této části jsou také představeny dvě ze tří významných osob doby: Vilém Vřesovec a Jan Šultys starší z Felsdorfu. V rámci třetí kapitoly jsou popisovány důsledky událostí na Bílé hoře, tedy počátek protireformačních činností (například procesí či příchod jezuitů), ale také emigrační vlna. Čtvrtá kapitola je založena na každodennosti, kterou zažívali Kutnohořané během vymezené doby. Kapitola tak charakterizuje i pozici osob nábožensky jinak než katolicky založených. To se také týkalo například osoby Mikuláše Dačického z Heslova, kterého kapitola více přibližuje. Pátá kapitola popisuje v krátkosti propojení hornictví (a velmi v nástinu mincovnictví) s vojenskými jednotkami v Kutné Hoře. V šesté kapitole jsou nastíněny důsledky, které z vymezených let vplynuly, ale i důsledky přímé pro město (například množství pustek). Poslední kapitola uzavírá danou práci, odpovídá na položené otázky a shrnuje dosavadní poznatky.

1 Historie Kutné Hory do 17. století

Důkazy o prvním osídlení na Kutnohorsku pochází z období paleolitu, ale bez přesné lokace osady či osad. Jedná se o oblast dnešní obce Hlízov a městské části Sedlce.¹⁷ Oblast okolo budoucí Kutné Hory byla osídlena od neolitu,¹⁸ kdy nejznámější lokalitou je obec Bylany, avšak pozůstatky neolitických sídlišť objevili archeologové i na území obcí Miskovice, Hlízov či Nové Dvory. I následující období, eneolit, doba bronzová či starší doba železná, byly na Kutnohorsku bohatá na archeologické památky a pozůstatky.¹⁹

První zápis o oblasti Kutné Hory se nachází na malínských denárech z konce 10. století. Jedná se o nápis „*Malin civitas*“ a měl tyto mince nechávat razit Soběslav z rodu Slavníkovců. Jejich rod byl zanedlouho na to v nedaleké Libici nad Cidlinou vyvražděn.²⁰ K roku 1124 se datuje založení cisterciáckého kláštera v Sedlci. V zakládací listině je uvedeno, že klášter měl založit jistý „*Mirozlaus*“, nejspíše tedy Miroslav, který měl dle listiny klášter zajistit i po stránce majetkové (přesněji pozemkové). Kopie, ze které vychází edice *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, byla v sedleckém klášteře opsána v roce 1622.²¹

Raně středověké okolí Kutné Hory bylo poměrně osídlené (Bylany, Starý Kolín, Přitoky, Svatý Jakub, Pněvice, Hořany, Malín).²² Od 2. poloviny 13. století osidlování okolí budoucího města začalo nabývat na intenzitě.²³ Kutná Hora byla od dob vlády Václava II. jedním z nejdynamičtějších měst Království českého z pohledu historického i demografického vývoje. V roce 1300 vydává tentýž král Právo královské horníkům aneb *Ius regale montanorum*.²⁴

Husitské války se městu rozhodně nevyhnuly. Město bylo symbolem odporu proti husitům. V nedalekém Malešově probíhala jedna z nejvýznamnějších bitev války, a to v roce 1424, a po ní Kutnou Horu obsadil Jan Žižka. Město bylo dvakrát vypáleno,

¹⁷ Martin BARTOŠ – Jana VANĚČKOVÁ – Vojtěch VANĚK a kol., *Historický atlas měst České republiky. Sv. č. 22 Kutná Hora*, ed. Robert Šimůnek, Praha 2010, s.1.

¹⁸ Eva MATĚJKOVÁ – Vladimír FYMAN – Vladimír HYHLÍK, *Kutná Hora*, Praha 1965, s. 7–10.

¹⁹ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 1–2.

²⁰ *Tamtéž*, s. 2.

²¹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I*, ed. Karel Jaromír Erben, Praha 1855, s. 103, č. 231.

²² M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 3.

²³ E. MATĚJKOVÁ – V. FYMAN – V. HYHLÍK, *Kutná Hora...*, s. 7–10.

²⁴ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ a kol., *Kutná Hora...*, s. 44.

v lednu 1421 a v červnu 1424. Kutná Hora se z následků husitských válek dostávala pozvolna, hospodářská stabilizace se datuje k roku 1433 a zpět na pomyslný vrchol se město dostalo až v roce 1471, kdy byl v květnu toho roku zvolen v Kutné Hoře Vladislav Jagellonský českým králem. Problémy nastaly v sociální sféře, kdy se námezdníci cítili být vykořisťováni, a tak mezi lety 1494 až 1496 povstali. V odborné literatuře se toto období nazývá havířské bouře. A tato bouře byla potlačena v roce 1496 popravou kutnohorských havířů v Poděbradech.²⁵

Situace silné prosperity se v Kutné Hoře změnila v 2. polovině 16. století, kdy město začalo prožívat počátek vnitřního úpadku, neboť dřívější společenské hodnoty byly již překonány a nové sociální struktury a hodnoty se ještě nestihly zcela utvořit a proměnit.²⁶ V zemi už od 30. let 16. století probíhaly politické konflikty a ekonomika přecházela do období začínající krize.²⁷ Už během počátků vlády Ferdinanda I. Habsburského totiž došlo k výraznému úpadku těžby, ukončení činnosti rudokupecké společnosti či například změně řádu mincovního.²⁸ Také byla městu dočasně odebrána všechna privilegia, a to za účast v protihabsburském povstání v roce 1547. Ferdinand si však byl vědom, že Kutná Hora nepatřila k aktivním městům během povstání, a tak městu nechal pozemky.²⁹

Kutnohorsko bylo třicetiletou válkou zasaženo nerovnoměrně.³⁰ Byla zničena převážně oblast v nížinách.³¹ A v porovnání se severovýchodními regiony v nížinách byla oblast zasažena válkou velmi mírně.³² Na Kutnohorsku došlo k jediné bitvě, a to u Čáslavi. Jednalo se o jednu z raných bitev třicetileté války. Odehrála se 14. září 1618. Dalším problémem pro Kutnohorsko byl pobyt vojsk ve městech. V Čáslavi (tedy hlavním městě kraje) bylo vojsko od roku 1621 do roku 1626, dále mezi lety 1633–

²⁵ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 9–10.

²⁶ Zdeněk WIRTH, *Pane ministře, pane starosto, pane řediteli! Kutná Hora v české kultuře: soubor proslovů přednesených při otevření výstavy v Praze a v Kutné Hoře*, edd. Josef Vepřek – Josef Emler – Emil Franke a kol., Kutná Hora 1937, s. 17.

²⁷ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

²⁸ Jan FIALA, *Jan starší Šultys z Felsdorfu*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, II. řada, 1. sešit, 1923, s. 21.

²⁹ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

³⁰ P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 79–81.

³¹ Jiří ROHÁČEK, *Nápisy okresu Kutná Hora*. *Fontes historiae atrium* 10, ed. P. Načeradská, Praha 2002, s. 16.

³² P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 90.

1634 a mezi lety 1644–1646. K tomu opakovaně pobývalo vojsko každý rok v městě během zimních měsíců.³³

Tehdejší vzhled města nejvíce přiblížil Jan Willenberg, který Kutnou Horu skicoval ještě před stavovským povstáním v roce 1602. Skica byla předobrazem pro kolorovaný výřez panoramatu, který byl od roku 1611 vystaven v prostorách kutnohorské radnice.³⁴ Dodnes částečně dochovaná skica vyobrazuje, že město bylo gotické, vliv renesance byl patrný pouze při detailnějším zkoumání. Skica zachycuje řadu městských bran či partikulární školu u svatého Jakuba.³⁵

Historický vývoj Kutné Hory byl poměrně periodický. Střídala se v pravidelných intervalech období konjunktury s obdobími krize. Od 13. století se město divoce rozrůstalo vlivem stříbrné horečky, což přerušily husitské války v 1. polovině 15. století. Další období rozkvětu přišlo s nástupem Vladislava Jagellonského a pomalu se začínalo hroutit nástupem Habsburků na trůn, tedy v roce 1526.

³³ *Tamtéž*, s. 79–81.

³⁴ Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské. Na příkladu Nového Města pražského a polabského pětiměstí*, Praha 2011, s. 68.

³⁵ *Tamtéž*, s. 68.

2 Předvečer Bílé hory až staroměstská exekuce

Město mělo komplikovanou situaci a komplikované postavení již na začátku stavovského povstání. Kutnohorští konšelé, nazývaní místním termínem šeptmistři, současně s příchodem Hohenlohova vojska řešili další velmi závažný problém. Město bylo velice zadlužené.

I přes zadlužení města páni toužili po odkoupení sedleckého kláštera.³⁶ O způsobu nabytí kláštera se zprávy liší. První možnost představuje nákup kláštera šeptmistry již v začátku povstání, tedy okolo roku 1618. Měli ho získat za 30 tisíc kop míšeňských grošů.³⁷ K této variantě se přiklání i Helena Štroblová, která uvádí, že koupě kláštera nebyla pro Kutnou Horu dobrá volba, neboť finančně na tom bylo město opravdu špatně a muselo si značnou část peněz půjčit.³⁸

Druhou možností zůstává, že klášter nakonec město vyvlastnilo v roce 1621. Opat sice požadoval odškodné ve výši 1000 kop míšeňských grošů, ty však od šeptmistrů neobdržel. Jako protiargument takzvaní obecní starší a osmisoudcové³⁹ uvedli, že se nemá konvent a opat špatně, nouzí netrpí, a tak žádné peníze neobdrží.⁴⁰ Morálka samotných konšelů byla taková, že se o své městské vsi páni příliš nestarali. Jednou či dvakrát do roka přijeli, aby vybrali daně a porovnali sváry a rozepře mezi sedláky.

Na začátku roku 1620, 11. ledna, obdrželi správci mincmistrovského úřadu zprávy, že větší počet jízdního a pěšího vojska táhne do Čáslavského kraje od Moravy. Předpokládalo se, že zde bude chtít vojsko přezimovat. Ve zprávě byli správci informováni o situaci vzniklé v Německém Brodě. Tam totiž vojáky nepřijali, z toho důvodu se vojsko utábořilo okolo města, čímž městu způsobilo nemalé škody. Čáslavští před vojáky taktéž plánovali bránu uzavřít, a tak upozorňovali Kutnou Horu, že je možné, že se vojáci obrátí na ně. Velmi prozíravě Čáslavští předpokládali, že přítomnost vojáků může silně ovlivnit hornickou a mincovní činnost v Kutné Hoře.⁴¹

³⁶ Jan FIALA, *Kutná Hora v letech 1618–1620*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, II. řada, 3. sešit, 1925, s. 140.

³⁷ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

³⁸ Helena ŠTROBLOVÁ, *Barokní Kutná Hora – krizové peripetie stříbrného města*, in: *Antiqua Cuthna* (1), edd. Jiří K. Kroupa – Vojtěch Vaněk, Praha 2005, s. 199.

³⁹ Osmisoudcové byla soudní instituce, která měla právo rozsuzovat spory menších měřítek. (srov. M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.)

⁴⁰ P. M. VESELSKÝ, *Persekuce...*, s. 14–15.

⁴¹ *Prameny k dějinám...*, s. 49.

Šeptmistři zakázali v roce 1620 ve městě masopustní veselí.⁴² Snažili se tím vymezit vůči tlaku od Viléma Vřesovce, který se do města snažil všemožně prosadit katolictví. Radní si dávali velmi záležet, aby žádný masopust ve městě neproběhl. Avšak Kutnohořané i tak na konci masopustu veselí uspořádali. Po masopustním veselí, 4. března 1620, si na radnici nechali předvolat jistého Jindřicha Čáslavského, majitele krčmy „U Bakalářů“, neboť byl udán, že v krčmě měly být přípravy a později měl jezdit po městě v kostýmu (či šatech k těmto účelům půjčených). Jindřich zapíral, že nebyl doma, protože během této doby měl posluhovat.⁴³

Koncem července 1620 se měli po Čáslavském kraji pohybovat komisaři, kteří vybízeli jménem krále k vybrání jak dlužných, tak splatných sbírek, které budou pro všeobecnou potřebu a hlavně na obranu proti verbovanému lidu, kterému nebyl vyplacen žold. Vojsko má v případě neuhrazení dlužné částky v úmyslu vtrhnout do Čech a vzít si své peníze násilím.⁴⁴ Na začátku září 1620 obdržel místodržící mincmistrovského úřadu od nejvyšších zemských úředníků rozkaz, aby vydal 30 tisíc zlatých na takzvanou „kvitanci“ (na zproštění z předchozího závazku, tedy na vyplacení se) Mansfeldovu vojsku. Na berním úřadu totiž nebylo dostatečné množství financí k vyplacení se. Vyplatit se má ze zemského stříbra a pokud ho tolik není, má se dáti z jiných peněz a tento dluh se splatí později postupně.⁴⁵ O čtyři dny později obdržel hejtman Čáslavského kraje od krále upozornění, že v kraji doposud neproběhla kontrola stavu vojska a neproběhly odvody, tedy „mustrunk“. Hejtman měl tak co nejdříve svolat obyvatele do Čáslavi a jejich povinnost jim připomenout. Kutnohořané v té době měli ale i jiné povinnosti. Například formani museli zásobovat ležení v Táboře. To, že Kutnohořany takováto nucená práce ani za plat příliš netěšila, dokládají zprávy například o odjezdu formanů do Kutné Hory bez vědomí generálproviantmistra Kába⁴⁶ i apel od nejvyšších zemských úředníků. Tento apel obsahoval upozornění pro Kutnohořany, aby se stále jen nevymlouvali a aby dodali čtyři fůry s přípřežemi.⁴⁷

⁴² J. FIALA, *Kutná Hora...*, s. 140.

⁴³ *Tamtéž*, s. 140.

⁴⁴ *Prameny k dějinám...*, s. 70.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 80.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 81–82.

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 106.

2.1 Kutná Hora ve stínu Bílé hory

Na počátku událostí plynoucích z bělohorské porážky byla již Kutná Hora ve fázi silného hospodářského úpadku, který byl způsoben opouštěním hornické činnosti. Ačkoli město mělo silný konfesijní (převážně pak utrakvistický) základ, proti Habsburkům ve stavovském odboji mezi lety 1618 až 1620 nijak výrazně nefigurovalo. Výjimkou mezi představiteli města byl konšel Mikuláš Vodňanský z Čazarova, který však svou protihabsburskou činnost spojoval hlavně se zájmy města.⁴⁸

Bílá hora byla ve znamení konce českého stavovského povstání,⁴⁹ město však nezasáhla bitva jako taková, ale její důsledky. Dva dny po Bílé hoře vyslala Kutná Hora a Čáslav své posly do Kolína, aby vojsko, které tímto směrem táhlo, přišlo doslova „*na přátelské straně*“, tedy aby nedrancovalo a jinak nepoškozovalo města.⁵⁰ V rámci této skupiny byl vyslán i Jan Šultys starší.⁵¹ Skupina chtěla pokračovat až do Prahy, kde se chtěla podrobit bavorskému knížeti, a tedy žádat o mír. Avšak u Plaňan byli tito vyslanci přepadeni utíkajícím českým vojskem a vyslanci se tak museli vykoupit 200 tolary, které si k tomuto účelu museli vypůjčit od kolínských. Pokořit se tedy mohli pouze prostřednictvím listu.⁵²

Císařská komise obnovující městské rady dorazila do Kutné Hory 25. listopadu 1620. Komise byla složena z pana Heřmana Černína, rytíře Adama Riesenberského z Janovic a Václava Magerleho ze Sobíšku. Kolínský primátor Jan Pachta z Rájova byl jmenován rychtářem, Cyprián Volyňský primátorem a zbytek postů byl obsazen osobami, které byly ve funkcích i v roce 1618.⁵³

Zadlužení města se během léta 1620 zhoršovalo a po událostech na Bílé hoře se z kutnohorské pokladny čerpalo velké množství zlatých. V červnu 1621 se nasadila na město takřka nesplacitelná kontribuce,⁵⁴ v srpnu stejného roku muselo město vydat císařskému úředníku Segrovi dokonce 60 tisíc zlatých.⁵⁵

⁴⁸ Marie KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorsko*, Praha 1978, s. 14.

⁴⁹ Jiří MIKULEC, *Barokní absolutismus (1620–1740)*, in: *Dějiny českých zemí*, edd. Jaroslav Pánek – Oldřich Tůma a kol., Praha 2008, s. 181.

⁵⁰ Josef VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína nad Labem. Od roku 1618 do roku 1888*, Praha 2015, s. 31–32.

⁵¹ J. FIALA, *Jan...*, s. 24.

⁵² J. VÁVRA, *Dějiny...*, s. 31–32.

⁵³ *Tamtéž*, s. 35.

⁵⁴ *Prameny k dějinám...*, s. 166.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 176.

Dne 17. února 1621 byla z Kutné Hory odvolána posádka a měla se vrátit zpět k regimentu, neboť ve městě již není třeba.⁵⁶ I přesto se ve městě v tu dobu zdržovalo množství vojáků Buquoye, kteří nechtěli město opustit.⁵⁷ O dalším vojsku je zmínka 31. března stejného roku, kdy je nejvyššímu lajtnantovi Janu Merodovi nařízeno, aby dbal na přesun vojáků a hlídal je, aby se při přesunu z Kutné Hory nedopouštěli nepřístojností a lidem neškodili.⁵⁸ I tak k přepadávání docházelo. Dochované prameny se zmiňují o dalších přepadeních. Například zápis ze dne 23. dubna 1621, kdy Karlovi Lichtenštejnovi⁵⁹ (císařskému komisaři Čech, který dostal za úkol od císaře pacifikaci císařských nepřátel a normalizaci poměrů v Čechách)⁶⁰ měly přijít žaloby přepadených osob (jak světských, tak duchovních) nedaleko Kutné Hory. Pachatelé měli být vévodovi jezdcí, kteří se měli hlásit v Chrudimi, avšak takto očividně neučinili.⁶¹ I Dačický ve svých *Pamětech* zmiňuje nebezpečí, která se odehrávala v létě roku 1621. Vojenský císařský lid měl po celé zemi škodit. Nedaleko Kutné Hory u vesnice s názvem Tři Dvory měl být přepaden dokonce sekretář Filip a obrán o velkou sumu peněz. Zajímavostí zůstává, že tento sekretář byl v roce 1618 defenestrován z oken kanceláře pražského hradu spolu s dvěma místodržícími.⁶²

Ani v srpnu 1621 nebylo v kraji bezpečno. Lidé byli přepadáváni na veřejných cestách, což brzdilo obchod. Kníže Lichtenštejn dal příkaz k vyslání celkem 30 rejtarů a 20 mušketýrů do Kutné Hory, Čáslavi, Kolína, Kouřimi, Českého Brodu a Nymburka, což nakonec snížil na 20 rejtarů a 20 mušketýrů. Vše bylo hrazeno přímo samotnými městy. Tyto obránce měst vybíral Vilém Vřesovec a vybráno mělo být z usedlých a spolehlivých.⁶³

⁵⁶ *Prameny k dějinám...*, s. 128.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 129.

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 137.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 145.

⁶⁰ J. MIKULEC, *České země...*, s. 21.

⁶¹ *Prameny k dějinám...*, s. 145.

⁶² M. DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti...*, s. 204–205.

⁶³ J. VÁVRA, *Dějiny...*, 43.

2.2 Vilém Vřesovec

Celým titulem: Pán z Bělé, Doubravské Hory, Nekmíří, Nebovid, Peček, Podmoklí a Mokropes, dále nejvyšší mincmistr Království českého, prezident české komory, císařský rada⁶⁴ a také reformační komisař Čáslavského kraje.⁶⁵

Celý svůj život se projevoval jako velmi oddaný katolík. Když v roce 1613 Vilém přišel do města jakožto nejvyšší mincmistr,⁶⁶ přivedl s sebou první jezuity⁶⁷ z klementinské koleje nikoli však nastálo. Už od počátku ho nekatolicky laděná Kutná Hora neměla příliš v lásce. Avšak ani on nebyl zrovna kutnohorskému prostředí nakloněn.⁶⁸ Do městské rady postupně začal dosazovat osoby sobě nábožensky blízké,⁶⁹ a tedy nerespektoval složení městské rady. K tomu nerespektoval ani jazykový zákon z roku 1615.⁷⁰ Někdy se dokonce objevují názory, že už od roku 1615, kdy měl být dosazen králem na místo nejvyššího mincmistra,⁷¹ měl Vilém, podle nařízení krále, kompletně a systematicky likvidovat kutnohorskou těžbu a vše s tím spojené.⁷²

V roce 1618 o prosebných dnech, tedy 21.–23. května 1618, uskutečnil procesí. Vše však změnila pražská defenestrace 23. května 1618, tedy v poslední den takzvaných „křížových dnů“. ⁷³ V té době totiž prchl z Kutné Hory.⁷⁴ Teprve v lednu roku 1621 byl opět uveden do úřadu.⁷⁵ Od návratu do úřadu se snažil jistými zásahy zmírnit trest pro Jana Šultyse. I přes Vilémovy zásahy byl nakonec Šultys s'at.⁷⁶

V rámci jeho prvních rekatolizačních snah například o Vánocích roku 1621 zakázal pořádat mše v kostele na Náměti a v chrámu svaté Barbory, a to proto, že místní faráři odmítali sloužit mši s ornáty.⁷⁷ Na druhou stranu o Velikonocích roku 1622 se Viléma podařilo obdarovat či spíše uplatit jistými blíže nespecifikovanými předměty,

⁶⁴ Bohumil HANUŠ, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, edd. Martin Bartoš st. – Martin Bartoš ml., Kutná Hora 2012, s. 6–7.

⁶⁵ Jindřich ZÁHORKA, *Jezuitská kolej v Kutné Hoře*, in: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Stavba–dějiny–umělecká výzdoba*, ed. Jindřich Záhorka, Kutná Hora 2011, s. 9.

⁶⁶ B. HANUŠ, *Dějiny a působení...*, s. 7. uvádí rok 1612.

⁶⁷ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

⁶⁸ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ a kol., *Kutná Hora...*, s. 140.

⁶⁹ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

⁷⁰ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ a kol., *Kutná Hora...*, s. 140.

⁷¹ Opět rozpor v datu dosazení Viléma Vřesovce na post nejvyššího mincmistra, srov. Lubomír VANĚK – Marie KAPAVÍKOVÁ, *Průvodce po archívních fondech a sbírkách*, Kutná Hora 1969, s. 98.

⁷² *Tamtéž*, s. 98.

⁷³ B. HANUŠ, *Dějiny a působení...*, s. 6–7.

⁷⁴ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

⁷⁵ B. HANUŠ, *Dějiny a působení...*, s. 6–7.

⁷⁶ Marie KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka na Jana Šultyse z Felsdorfu*, Krásné město 1, 1991, s. 16.

⁷⁷ B. HANUŠ, *Dějiny a působení...*, s. 6–7.

a tak mohly na Boží hod velikonoční a na Velikonoční pondělí být slouženy evangelické mše.⁷⁸

Na začátku měsíce prosince roku 1622 byl v rámci intenzivních rekatolizačních snah jmenován knížetem Lichtenštejnem gubernátorem Kutné Hory, dále Čáslavi, Kolína, Kouřimi, a Českého Brodu.⁷⁹ Karel Lichtenštejn ještě předtím vydal mandát, který nařizoval konec zvyku střídání konšelů v úřadu purkmistra. Dále bylo nařízeno, že bez vědomí gubernátora nesmí zasedat obec ani cechy.⁸⁰

24. srpna roku 1624 vydal mincmistr Vřesovec čtyři nařízení, z nichž nejpodstatnější bylo třetí, kdy kutnohorští zedníci museli odstranit z chrámu svaté Barbory kalich. Snětí kalicha učinili zedníci Petr Butal a Jan Manic.⁸¹

Vilém se prokazoval jako adekvátní osoba pro vedoucí činnosti. Krom jeho vykonávání nejvyššího mincmistra v Kutné Hoře byl také generálním komisařem, kdy měl na starosti zásobování bavorských oddílů v Klatovech.⁸² Při této funkci měl na starosti takzvané kvartýrování, tedy ubytování a také zásobování nově příchozího vojska. Měl pod sebou i dva pomocníky, přesněji Václava mladšího Bechyni/ě z Lažan a Mikuláše Račina.⁸³ Též například zajišťoval zásobování jídla a obroku pro 17 bavorských karnet, které se měly usadit v Domažlicích, Klatovech a okolí.⁸⁴ Lichtenštejn si byl vědom, že pokud bude vojsko dobře a kvalitně zásobováno, nebude si hledat potravu jinde a nebude tak obtěžovat běžný lid.⁸⁵ I přes očividnou snahu Lichtenštejna byl Plzeňský kraj vypleněn.⁸⁶

Mezi lety 1625 až 1628 se stal prezidentem české komory. Roku 1628 měl být navíc povýšen do hraběcího stavu⁸⁷ a od roku 1632 se směl titulovat jako „vysoce urozený hrabě“.⁸⁸

⁷⁸ Emanuel LEMINGER, *Pocty a dary*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, V. řada, 1931, s. 57–58.

⁷⁹ J. VÁVRA, *Dějiny...*, s. 56.

⁸⁰ *Tamtéž*, s. 59.

⁸¹ Jan FIALA, *Vzpomínky na dobu protireformační*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, V. řada, 1931, s. 68.

⁸² *Prameny k dějinám...*, s. 481.

⁸³ *Tamtéž* s. 484.

⁸⁴ *Tamtéž* s. 493.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 495.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 497.

⁸⁷ *Svědectví o ztrátě starého světa. Prameny k českým dějinám 16.–18. století*, ed. Pavel Marek, České Budějovice 2005, s. 645.

⁸⁸ Kliment ČERMÁK – Bedřich SKRBK, *Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526. sv. Díl I.*, Pardubice 1891, s. 169.

Prameny jasně dokládají blízký vztah nejvyššího mincmistra Viléma Vřesovce s královským místodržícím Karlem z Lichtenštejna. Jejich čilá korespondence obsahuje například i zmínku o zaslání kopie žádosti či spíše prosby o pomoc kurfiřtovi. Jednalo se sice o reakci na vpád Bethelena a jeho tureckých (spíše osmanských) a tatarských oddílů na Moravu, avšak zde se můžeme domnívat, že šlo o krytí Lichtenštejnových kroků, o možné útočiště u Viléma Vřesovce v případě nouze.⁸⁹ Je velice pravděpodobné, že k sobě měli velmi blízko na politické úrovni. Spojoval je navíc stejný záměr – mít České království bez vlivu Habsburků.

Vilém Vřesovec, nejvyšší mincmistr Království českého a oddaný katolík, zemřel roku 1640,⁹⁰ přesnější datum úmrtí však není znám.⁹¹ Jeho odkazem pro Kutnou Horu byl příchod jezuitů do města v rámci rekatolizačních snah.

⁸⁹ *Tamtéž*, s. 474.

⁹⁰ *Svědectví o ztrátě...*, s. 645.

⁹¹ K. ČERMÁK – B. SKRBEK, *Mince...*, s. 169.

2.3 Jan Šultys starší z Felsdorfu

Prvotní a viditelnou demonstrací síly Habsburků (a samotného Ferdinanda II.) po Bílé hoře byla bezesporu poprava 27 českých pánů na Staroměstském náměstí.⁹² Od jara 1621 probíhalo v Praze vyšetřování, po kterém následoval soud s obviněnými aktivními účastníky stavovského povstání. V obecném měřítku byly tresty rozmanité: trest smrti, vězení, rozličné tělesné tresty, ztráta cti či konfiskace majetku. Tresty smrti na stavovské opozici byly vykonány 21. června 1621.⁹³

Jedním z popravených i byl Jan Šultys starší z Felsdorfu.⁹⁴ Narodil se okolo roku 1560 ve Slaném⁹⁵ do dobře zajištěné rodiny.⁹⁶ Později se vzdělával v Praze, učil na venkově, odkud odešel do Kutné Hory.⁹⁷ Byl v Kutné Hory měšťanem,⁹⁸ stal se učitelem na latinské škole u kostela svatého Jakuba. Své společenské postavení v Kutné Hoře si zlepšil sňatkem s Alžbětou, vdovou po panu Čachtickém z Kranichfeldu. Díky společnému jmění mohl skoncovat s učitelským povoláním a spolu s manželkou začít podnikat.⁹⁹ Věno nezískala jen Alžběta od Jana (50 kop českých grošů), nýbrž i Jan od Alžběty, a to 100 kop českých grošů.¹⁰⁰ Jan se stal obchodníkem s vínem,¹⁰¹ obilím, šenkýřem¹⁰² či jedním z předních důlních nákladníků.¹⁰³ S manželkou Alžbětou měl dohromady tři syny: Karla, Bohuslava a Jana mladšího.¹⁰⁴

První politickou funkci získal v roce 1593. Stal se městským rychtářem. Znovuzvolen byl v roce 1596¹⁰⁵ a od roku 1604 vykonával takřka nepřetržitě až do své smrti funkci člena konšelského sboru.¹⁰⁶ Ve stejné době, na počátku 17. století, se mu podařilo získat rodový erb a přídomek „z Felsdorfu“, čímž se maximálně zvýšilo jeho společenské postavení.¹⁰⁷ Samotný přídomek nemá hlubšího významu, není nijak spojen

⁹² M. KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorsko...*, s. 14.

⁹³ J. MIKULEC, *České země...*, s. 181.

⁹⁴ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

⁹⁵ K. ČERMÁK – B. SKRBK, *Mince...*, s. 169.

⁹⁶ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

⁹⁷ K. ČERMÁK – B. SKRBK, *Mince...*, s. 169.

⁹⁸ Vladimír LIŠKA, *Staroměstská poprava českých pánů a měšťanů*, Praha 2009, s. 11.

⁹⁹ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹⁰⁰ Jan FIALA, *Jan starší Šultys z Felsdorfu*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, II. řada, 1. sešit, 1923, s. 17.

¹⁰¹ J. JELÍNEK, *Kutná Hora...*, s. 63.

¹⁰² M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹⁰³ J. JELÍNEK, *Kutná Hora...*, s. 63.

¹⁰⁴ J. FIALA, *Jan...*, s. 18–19.

¹⁰⁵ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹⁰⁶ Marie KAPAVÍKOVÁ, *Jan Šultys z Felsdorfu*, Krásné město 2, 1971, s. 24.

¹⁰⁷ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

s osobou Šultyse staršího. Nejspíše šlo pouze o módní a společenský doplněk či ozdobu jména.¹⁰⁸ Mezi takzvané „úředníky mince“ byl jmenován roku 1612.¹⁰⁹ V této funkci měl napravit pokřivenou hodnotu mince, proti které dlouho vystupoval. Nechal tedy razit minci novou. Jednalo se o malé měděné groše s latinsky raženým heslem, které znělo: „*In fide ac spe*“, což v překladu znamená: „*Ve víře a v naději*“. Tato mince neměla pro město žádný přínos. Z toho důvodu byl Šultys v roce 1614 této funkce zproštěn.

Ke dni 23. července 1614 byl jmenován do nejvyšší funkce ve městě: na pozici primátora. Znovuzvolen byl 25. dubna 1616 a 21. září 1618 byl zvolen jako jeden z 30 direktorů pro správu země.¹¹⁰ V Praze však příliš nepobýval a nacházel se převážně na kutnohorské radnici.¹¹¹ V dubnu 1619 během svého projevu představil takzvané vlastenecké provolání, díky kterému horníci sepsali prohlášení, že budou za sebe i za ostatními stát. Budou za ostatní i za sebe bojovat.¹¹²

Naproti tomu v předbělohorské době nebyl Jan Šultys starší nejvýraznější a nejvíce prosazovanou kutnohorskou osobou. Tou byl Mikuláš Vodňanský z Čazarova. Při každé vhodné příležitosti se snažil v Kutnohořanech vzbuzovat jisté nacionální chování (lásku k vlasti i k městu), ale i vztah k nekatolické víře. Mikuláš měl k Praze i k ostatním direktorům také mnohem blíže než Jan Šultys starší. Zajímavé je, že celou předbělohorskou dobu byl Šultys i Vodňanský velkým přítelem Vřesovce.¹¹³ Mikuláš poté sepsal proti Vilému Vřesovci Apologii a silně v ní Viléma kritizoval. Vilém se k Apologii vyjádřil po svém návratu v roce 1620, kdy chtěl odškodnění za pomlvy vedené proti němu i jeho rodině. Město odškodnění zamítlo, protože Apologie byla vytištěna až po jeho odchodu z města.¹¹⁴

Šultysovo podnikání bylo poměrně úspěšné. Mezi lety 1591 až 1620 vlastnili s manželkou dohromady 9 domů, 11 zahrad, k tomu 5 dvorů a dvě velká pole.¹¹⁵ Pole měla velikost 12 záhonů,¹¹⁶ což odpovídá přibližně 20 hektarům půdy.¹¹⁷ O Šultysovi se

¹⁰⁸ M. KAPAVÍKOVÁ, *Jan Šultys...*, s. 24.

¹⁰⁹ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹¹⁰ J. FIALA, *Jan...*, s. 21, 24.

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 23.

¹¹² M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹¹³ J. FIALA, *Jan...*, s. 23–24.

¹¹⁴ P. M. VESELSKÝ, *Persekuce...*, s. 6–8.

¹¹⁵ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹¹⁶ M. KAPAVÍKOVÁ, *Jan Šultys...*, s. 24.

¹¹⁷ Ivan HLAVÁČEK, *Vadamecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002, s. 164, 172.

srov. *Tamtéž*, s. 164, 172 byl 1 lán roven přibližně 10 záhonům, lán zemský pak měl mít přibližně 18,1 hektarů.

dochovalo poměrně velké množství archivních zápisů, ve kterých je uvedeno jeho jméno jakožto dlužníka.

Šultysovo jméno se objevuje i na druhé straně, na straně věřitele.¹¹⁸ V roli žalobce se Jan ocitl například během května roku 1620 v kauze s čáslavským poddaným Jiříkem, krčmářem z Močovic, který Janovi dlužil peníze za dva koně. Jelikož byl Jan v Kutné Hoře uznávanou osobou, rozhodli se Janovi pomoci Kutnohořané tak, že chtěli na Jiříka uplatnit takzvané stavné právo (pozastavení možnosti nakládání se svým majetkem, tedy odstavení majetku druhou osobou).¹¹⁹ Z toho nakonec sešlo, ale alespoň touto možností vyhrožovali v červnu roku 1620 Čáslavským v dalším dopisu pro případ, že by krčmář Jiřík nezaplatil.¹²⁰

Již 9. listopadu 1620, v den bitvy na Bílé hoře, se čáslavskou bránou do Kutné Hory snažilo dostat na 50 Ugrů, bránu se vzápětí povedlo uzavřít.¹²¹ První výraznou změnu situace Jan Šultys pocítil v březnu roku 1621. Po 17 letech takřka nepřetržitého jmenování do funkce městského rychtáře nebyl zvolen ani do jiné pozice v městské radě. O pár týdnů později byl odvezen do vazby na Novoměstské radnici v Praze. Vyslýchán byl společně s ostatními obviněnými na Pražském hradě.¹²² Každý z obviněných musel zodpovědět 236 otázek vypracovaných soudem. V čele soudu byl Karel z Lichtenštejna, zástupcem mu pak byl nejvyšší hofmistr Adam z Valdštejna.¹²³ Jan byl obviněn z přijetí pozice direktora. Direktorium totiž fakticky řídilo odboj proti Habsburkům. Byl popraven 21. června 1621 na Staroměstském náměstí v Praze,¹²⁴ a to jako jeden ze tří mimopražských měšťanů. Exekuce byla provedena stětím hlavy.¹²⁵

Poslední slova, která pronesl, byla: „*Veni, veni Domine, et noli tardare.*“¹²⁶ Dle nejnovějšího překladu Bible můžeme najít tato slova v knize Habakuka (Abakuka), v kapitole druhé, verši třetí a to zcela na konci verše: „*[...] přijde totiž jistě a neopozdí se.*“¹²⁷ Tato slova jsou velmi často užívaná v takzvaném graduálu, což může znamenat

¹¹⁸ Státní okresní archiv Kutná Hora (dále SOKA KH), fond Archiv města Kutná Hora (dále AMKH), Kniha kopiářů 1612–1620, fol. 105r, 114v–115r, 545r, 578v.

¹¹⁹ Jaromír BĚLIČ – Adolf KAMIŠ – Karel KUČERA, Stavený, in: *Malý staročeský slovník*, Praha 1979, s. 478.

¹²⁰ SOKA, f. AMKH, Kniha kopiářů 1612–1620, fol. 552v, č. 312/248b.

¹²¹ J. FIALA, *Jan...*, s. 24.

¹²² M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹²³ Jiří MIKULEC, *České země v letech 1620–1705. Od velké války k dlouhému míru*. Praha 2016, s. 29.

¹²⁴ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹²⁵ M. MYSLIVEČEK, *Potrestání stavů...*, s. 9.

¹²⁶ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹²⁷ *Bible, překlad 21. století*, Praha 2021, s. 1377.

stupňovitý zpěv¹²⁸ nebo knihu, jejímž obsahem jsou mešní zpěvy.¹²⁹ V římském misálu je tento text označen za úryvek žalmu 144, veršů 18 a 21, který se do současné české verze Písma svatého nepřekládá. V doslovném překladu z římského misálu jsou slova Jana Šultyse takto: „*Přijď, přijď, Pane, a neprodlévej...*“ Důležitá jsou však slova, která po úryvku následují. Ve volném překladu se dají charakterizovat jako odpuštění hříchů lidu izraelského, tedy lidu vyvolenému ke spáse, což je pohled starozákonní,¹³⁰ neboť Novým zákonem byla zrušena smlouva Sinajská a vykoupen bude veškerý lid na zemi. Šultys se tak prostřednictvím těchto slov naposledy mohl kát za své hříchy pozemské, aby mu Bůh před smrtí odpustil. Mohlo se tedy tak jednat i o (poslední) svátost smíření. Během těchto slov měl napřáhnout ruce vzhůru k nebi. Již dávno klečel a byl připravený, že brzy skoná.¹³¹

Se zpěvem je však spjata i noc před popravou, kterou obvinění strávili již na Staroměstské radnici. V noci je navštívili i duchovní (i reformační krom českobratrských), mohli tedy podstoupit svátost smíření či duchovní posilu. Objevují se i zmínky právě o zpěvu rozličných písní ve spojitosti s hlasitými modlitbami.¹³² O zpěvu se nachází zmínka i ve Slovanu. Zpěv jim měl nařídít kněz Jan, avšak u Jana Šultyse je psáno, že on a další takzvaní měšťanští direktori příliš nezpívali na rozdíl od jiných.¹³³

Po popravě byla jeho hlava zavěšena pro výstrahu v Kutné Hoře na kolínské bráně,¹³⁴ někdy je (mylně) uváděno na bráně kouřimské.¹³⁵ I hlavy některých ostatních popravených byly na výstrahu vyvěšeny. Například hlava Jáchyma Ondřeje Šlika, prvního popraveného, byla vystavena z okna mostecké věže na Starém Městě pražském.¹³⁶ Na rozdíl od ostatních hlav ostatky z Šultysovy hlavy visely na kolínské bráně v železném koši až do roku 1724.¹³⁷ V rámci konfiskací Šultysova rodina samozřejmě o takřka všechny majetek přišla.¹³⁸

¹²⁸ *Římský misál*, ed. Marian Schaller, Praha 1940, s. 101.

¹²⁹ *Akademický slovník cizích slov. I. A–K*, edd. Věra Petráčková – Jiří Kraus, Praha 1995, s. 270.

¹³⁰ *Římský misál...*, s. 101.

¹³¹ Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ, *Po bitvě na Bílé Hoře. Podrobné zprávy o připravování se odsouzců k smrti v den pondělní*, Slovan. Časopis věnovaný politickým a vůbec veřejným záležitostem slovanským, zvláště českým 8–9, 1850, s. 1707.

¹³² J. MIKULEC, *České země...*, s. 31.

¹³³ K. HAVLÍČEK BOROVSÝ, *Po bitvě...*, s. 1695.

¹³⁴ J. JELÍNEK, *Kutná Hora...*, s. 63.

srov. Z. WIRTH, *Pane ministře...*, s. 17.

¹³⁵ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

¹³⁶ M. MYSLIVEČEK, *Potrestání stavů...*, s. 9.

¹³⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace...*, s. 70.

¹³⁸ M. KAPAVÍKOVÁ, *Vzpomínka...*, s. 16.

Kutná Hora před událostmi na Bílé hoře byla poměrně v nestabilní situaci. Vilém Vřesovec se snažil vnutit městu katolictví všemi možnými prostředky, v městě měli přezimovat vojáci, což znamená omezení jídla pro město, možné zvýšení kriminality. Do toho řešilo město svou finanční krizi, vybírání peněz, odvody mužů a odkup sedleckého kláštera. Kutná Hora se bitvy na Bílé hoře přímo neúčastnila. Po bitvě se výrazně zhoršila kriminalita a ani stav městské pokladny se nevylepší. Významnými osobnostmi tohoto období byli Vilém Vřesovec, nejvyšší mincmistr a oddaný katolík, a Jan Šultys starší z Felsdorfu, šeptmistr a popravený během staroměstské exekuce.

3 Následky Bílé hory

Tragédie celého národa byla zesílena dalším důsledkem Bílé hory, a to konfiskacemi majetku.¹³⁹ Toto období také znamenalo proměnu sociální struktury obyvatelstva či přesněji absolutní změnu postavení nižší šlechty ve společnosti, kdy se její půda přesunula z 80 % do rukou panstva a duchovenstva (nejméně zastoupené skupiny obyvatelstva). Tato společenská vrstva také začala po Bílé hoře určovat, jakým směrem se budou ubírat české země.¹⁴⁰

I Kutná Hora zaplatila svou daň za vzpouru proti Habsburkům.¹⁴¹ Když se 13. listopadu 1620 objevili v městě královští komisaři, odzbrojili měšťany potupným až teatrálním způsobem ve Vlašském dvoře. Konfiskace majetku proběhla ihned po návratu Viléma Vřesovce. Na příkaz nejvyššího mincmistra bylo zabaveno všech 29 městských vesnic a statků a byl nařízen návrat majetku sedleckému klášteřu.¹⁴² Dále městu byla stanovena pokuta ve výši 12 770 kop míšeňských grošů.¹⁴³

3.1 Emigrace

Na čtvrtinu obyvatel muselo v důsledku protireformace emigrovat z Kutné Hory.¹⁴⁴ Takřka ihned po prohře na Bílé hoře byla zahájena protireformační činnost. Prosincový patent, vydaný roku 1621, nařizoval vypovězení protestantských kněží, mimo luteránských.¹⁴⁵ (Ti byli vypovězeni o rok později.)¹⁴⁶ Dále byl nařízen přísný zákaz pod obojí pro laiky. Generální pardon z počátku roku následujícího,¹⁴⁷ vydán Ferdinandem II., obsahoval informaci, že ti, kteří se dobrovolně přiznají k předchozí odbojové činnosti, budou potrestáni pouze odebráním majetku.¹⁴⁸ V návaznosti na události bylo nařízeno kutnohorské konzistoři, aby byli vyhnáni všichni protestantští kněží a dosazení kněží katoličtí. Kutnohořané však za kněze hodné vyhnání považovali

¹³⁹ V. LIŠKA, *Staroměstská poprava...*, s. 204.

¹⁴⁰ J. POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka...*, s. 144.

¹⁴¹ M. KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorsko...*, s. 15.

¹⁴² M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

¹⁴³ M. KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorsko...*, s. 15.

¹⁴⁴ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl. Kolín–Miro*, Praha 1998, s. 293.

¹⁴⁵ Zuzana VOJTÍŠKOVÁ – Olga FOREJTOVÁ, *Dvě duhy nad popravištěm. Osudy rodiny Kutnaurových v neklidné době bělohorské*, Praha 2020, s. 137.

¹⁴⁶ J. POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka...*, s. 142.

¹⁴⁷ Z. VOJTÍŠKOVÁ – O. FOREJTOVÁ, *Dvě duhy...*, s. 137.

¹⁴⁸ P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 88–89.

pouze kněží kalvínského (respektive helvétského) vyznání, kteří v Kutné Hoře být ani neměli. Tím chtěli celé nařízení obejít.¹⁴⁹

Již na začátku roku 1621 se z Kutné Hory začali odebírat první měšťané. Například bohatý výrobce mýdla, Václav Hořický. Následovali ho další. V červenci byla na Kutnou Horu uvalena kontribuce, která nejvíce pobouřila právě měšťanstvo, neboť byla stanovena podle rozdělení obyvatelstva, nikoli jmění. Pro nejchudší byla tato kontribuce doslova likvidační, neboť peníze, které měli odvádět, byli vyšší, než si vydělali na svou obživu.¹⁵⁰ V červenci 1621 přišel z Prahy mincmistrovi Vřesovci dopis, že ještě stále nebyla vybrána kontribuce na vydržování vojska od všech obyvatel Čáslavského kraje a ať tak urychleně učiní.¹⁵¹ Dne 15. června 1622 obdržel Vilém Vřesovec další dopis, aby v Čáslavském kraji zahájili vybírání kontribucí podle stanového rozdělení na vydržování Bihovy a Dampierrovy jízdy.¹⁵² Z těchto kontribucí měl o 3 dny později vyplatit 1500 zlatých (pravděpodobně rýnských) a 100 strychů ovsa.¹⁵³ Další kontribuce byly vyžádány například pro vojsko Buriana Chuchelského (21. června 1622).¹⁵⁴

Největšího vymáhání rekatolizace se v městě ujal Matouš Apian (či Appián)¹⁵⁵ z Milesu, který se roku 1623 stal novým kutnohorským děkanem,¹⁵⁶ a to po zvolení šeptmistry, které silně ovlivnil Vilém Vřesovec.¹⁵⁷ Naopak zástupci města měli obavy z případné možné emigrace horníků augsburského vyznání, kteří sídlili v osadě u kostela svatého Jiří. Proto se snažili, aby byla náboženská svoboda zachována. Jejich obavy se staly později skutečností. Pokud by se Kutnohořané nevzdali svého náboženského přesvědčení, mohli být buď vězněni, nebo jim do domu bylo dosazeno vojsko.¹⁵⁸

¹⁴⁹ Hana KRUPKOVÁ, *Spory týkající se manželství ve světle akt kutnohorské konzistoře ve 2. polovině 16. století do počátku 17. století (s přihlédnutím k týmž sporům v pražské konzistoři)*, diplomová práce, Praha 2008, s. 18.

¹⁵⁰ J. VÁVRA, *Dějiny...*, s. 45.

¹⁵¹ *Prameny k dějinám...*, s. 166.

¹⁵² *Tamtéž*, s. 316.

¹⁵³ *Tamtéž*, s. 318.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 320.

¹⁵⁵ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

¹⁵⁶ Aleš MUDRA, *Ecce Panis angelorum. Výtvarné umění pozdního středověku v kontextu eucharistické devoce v Kutné Hoře*, České Budějovice – Praha 2012, s. 197–198.

¹⁵⁷ B. HANUŠ, *Dějiny a působení...*, s. 7.

¹⁵⁸ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

Na svátek Božího milosrdenství 30. dubna 1623¹⁵⁹ odešel z Kaňku¹⁶⁰ poslední protestantský kněz Tobiáš Telečský.¹⁶¹ Během května roku 1623 odešli zbylí protestantští kněží z Kutné Hory pryč ze země. Společně s nimi odešel i Jan Kubín, kolínský děkan. O něm se Kolínem šířila zvěst, že se nakonec do Kolína vrátil a měl v Kolíně skonat. Dokonce měl být pohřben na jisté kubínovské zahradě. Není však známo, o jakou zahradu se ve skutečnosti jedná.¹⁶² Tato zvěst je však velmi podobná i kutnohorské. Z města měli v červenci roku 1623 odejít všichni nekatoličtí kněží, což také udělali, ale poslední nekatolický farář od svaté Barbory jménem Jan Nosislavinus se měl vrátit a zemřít v říjnu 1625 ve městě na mor.¹⁶³

Zajímavostí zůstává, že během protireformačního dění se roku 1624 na příkaz nejvyššího mincmistra (tedy Viléma Vřesovce) začaly sčítat kutnohorské děti. Jedná se tak o první souhrnné sčítání ve městě. Bylo zaznamenáno 1944 dětí. Leminger se domnívá, že většina byla ještě utrakvistického vyznání. Důvodem sčítání bylo zjistit počet nekatolíků ve městě a důvody, proč se ještě neobrátili ke katolické víře.¹⁶⁴

Dovršení likvidace nekatolického vyznání v Čechách byla finálně završena v roce 1624 vypovězením z Čech a Moravy všech nekatolických kněží. Po tomto kroku následovala snaha rekatolizovat „běžné“ obyvatelstvo v Čechách například zákazem činnosti pro nekatolíky ve všech svobodných městech. Tento zákaz byl vydán ve stejném roce.¹⁶⁵ Na konci roku 1625 pak byl na neobrácené uplatněn běžný rekatolizační postup, a to umístění vojska do města. Do města byl dosazen plukovník Don Martin de Huerta, nechvalně proslulý tím, že jeho vojsko kudy prošlo, tam drancovalo a devastovalo, co mohlo.¹⁶⁶

¹⁵⁹ Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 557.

¹⁶⁰ Což byla nedílná součást Kutné Hory, kdy Kaňkovští po Bílé hoře získali sebevědomí. Avšak osamostatnění Kaňku nic nedokládá. (srov. Jan FIALA, *Kaňk a jeho archiv*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, IV. řada, 1. –4. sešit, 1929, s. 40.)

¹⁶¹ Jan FIALA, *Kaňk...*, s. 41.

¹⁶² J. VÁVRA, *Dějiny...*, s. 57.

¹⁶³ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ a kol., *Kutná Hora...*, s. 145.

¹⁶⁴ Emanuel LEMINGER, *Stará Kutná Hora. Část 2. Dějiny*, Kutná Hora 2006, s. 78.

¹⁶⁵ J. POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka...*, s. 142–143.

¹⁶⁶ H. ŠTROBLOVÁ, *Barokní Kutná Hora...*, s. 199.

3.2 Protireformace a procesí

V rámci protireformace (rekatolizace) se obnovila v Kutné Hoře procesí. Ta od 30. let 16. století v oblibě klesala, až se průvody zcela vytratily. Z toho vyplývá, že po jejich znovuzavedení vyvstal silný odpor Kutnohořanů se procesí účastnit. Těchto procesí se mezi lety 1618–1620 a po roce 1621 aktivně účastnil i mincmistr Vilém Vřesovec.¹⁶⁷ První takové procesí bylo nařízeno již 1. července 1621 a zúčastnili se jej například všichni šeptmistři (povinně), sedlecký opat Bartoloměj Pica či urozený pán Heralt Vácslav z Kolovrat. Dokonce se v průvodu objevilo i pár evangelických farářů, neboť se chtěli nejvyššímu mincmistrovi zalíbit.¹⁶⁸

Po dosazení Matouše Appiana do funkce děkana byl zahájen soustavný tlak na Kutnohořany, aby se opět účastnili průvodů s monstrancí, a někdy i muzikou. Od roku 1624 se neúčast trestala vypovězením z města. Tento trest nařídil opět nejvyšší mincmistr Vilém Vřesovec. Do průvodu na Boží tělo v letech 1624 a 1625 se zapojili i měšťané: rychtář Jan z Tulechova, kramář Adam Vlach a šenkýř Matyáš Černý. Před jejich domy byly dány oltáře. Odpor k účasti na průvodu byl podložen faktem, že viditelnou účastí se vzdají své náboženské identity, kterou budovali dvě století. V souvislosti s tímto odporem se spekuluje nad možnou souvislostí odporu obyvatel k rekatolizaci a zničením velké svatobarborské monstrance v roce 1623 (či dříve). Dle Mudry tomu nasvědčuje uvěznění jistých osob, domnělých viníků, katolickým mincmistrem a také analogický vztah k událostem v nedaleké Chrudimi.¹⁶⁹

Jako možnou obranu proti násilnému náboženskému obrácení lidé spatřovali nejprve v útěku do lesů. Nejznámějším místem shromažďování a ukrývání se nekatolíků na Kutnohorsku byl les mezi obcemi Sudějov a Čestín.¹⁷⁰ Náboženská nevraživost však byla oboustranná. V Čáslavi byl například při odchodu evangelíků z města zničen Žižkův hrob a náhrobek v místním chrámu.¹⁷¹ Další zásadní protireformační tlak vytvořil Karel z Lichtenštejna vydáním patentu v roce 1624, ve kterém přikázal například zničení obrazů, které se odchylovaly od protireformačního a katolického dobového pohledu.¹⁷²

¹⁶⁷ A. MUDRA, *Ecce Panis angelorum...*, s. 197–198.

¹⁶⁸ B. HANUŠ, *Dějiny a působení...*, s. 7.

¹⁶⁹ A. MUDRA, *Ecce Panis angelorum...*, s. 197–198.

¹⁷⁰ P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 89.

¹⁷¹ M. KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorsko...*, s. 20.

¹⁷² Kateřina HORNÍČKOVÁ, *Umění české reformace (1380–1620)*, edd. Kateřina Horníčková – Michal Šronek, Praha 2010, s. 482.

3.3 Příchod jezuitů do Kutné Hory

Patent Ferdinanda II. z března roku 1624 byl pro rekatolizaci klíčový. Ferdinand II. v něm prohlásil katolictví za jediné povolení náboženství v Čechách.¹⁷³ Ve stejném roce byla Ferdinandem II. založena jezuitská kolej a Kutná Hora se mohla začít pomalu připravovat na jejich trvalý příchod. Příchod Tovaryšstva Ježíšova je opět spojen s osobou Viléma Vřesovce. Pro stavbu koleje získali jezuité Vřesovcem zkonfiskované pozemky.¹⁷⁴ K tomu jim Vřesovec přes císařský dvůr získal i další majetky dříve zkonfiskované kutnohorské obci. Finálně byly statky darovány jezuitům o rok později, tedy v roce 1625.¹⁷⁵ (Postoupeny jezuitům byly tyto majetky až v roce 1630).¹⁷⁶ Ještě však v 24. červnu 1625 byl vydán císařský list, který zajišťoval Kutnohořanům možnost vykoupit se jako město a získat tím různé svobody na 10 let (včetně svobody náboženství). Toto nařízení ale bylo ovlivněno jezuitou, kteří naléhali, aby bylo vojsko do města opět přivedeno za účelem reformace, což se také stalo 6. prosince 1625.

Na post reformačního komisaře byl dosazen Jan Zeller z Rosenthalu, brandýský hejtman a David Drachovius z Horštejna, děkan ze Staré Boleslavi. Dne 22. prosince 1625 bylo největším odpůrcům reformace do domů dosazeno vojsko. Jednalo se o rodiny šeptmistra Hlavsy a některých radních, přesněji Jana Agathona, Pavla Kapa, Sigmunda Kozla, Jana Schreytra a Pavla Škréty.¹⁷⁷

K 1. lednu 1626 byl chrám svaté Barbory věnován jezuitům, a to na předchozí žádost nejvyššího mincmistra Viléma Vřesovce z Vřesovic.¹⁷⁸ Podle Lohra byl příchod jezuitů jedním z největších trestů, jaké si pro Kutnohořany mohl Ferdinand II. vůbec vymyslet. Byla to největší potupa pro město odporu.¹⁷⁹

V rámci krátké sumarizace za přímé následky bitvy na Bílé hoře pro Kutnou Horu lze považovat zadlužení způsobené pokutou městu, dále konfiskace majetku, odchod protestantů (převážně duchovenstva a horníků), počátek rekatolizace a nakonec příchod jezuitů do Kutné Hory. Setrvání jezuitů ve městě však mělo delší trvání nad rámec

¹⁷³ Z. VOJTÍŠKOVÁ – O. FOREJTOVÁ, *Dvě duhy...*, s. 137.

¹⁷⁴ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11–12.

¹⁷⁵ Jindřich ZÁHORKA, *Jezuitská kolej v Kutné Hoře*, in: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Stavba–dějiny–umělecká výzdoba*, ed. J. Záhorka, Kutná Hora 2011, s. 9.

¹⁷⁶ SOKA KH, f. Hanuš Bohumil – osobní fond, inv. č. 16, č. kart. 1, fol. 1.

¹⁷⁷ B. HANUŠ, *Dějiny a působení...*, s. 7–8.

¹⁷⁸ Josef Jaromír ŠTĚTKA, *Chrám sv. Barbory na Horách Kutných. Horník. Almanach na r. 1845*, ed. Petr Miloslav Veselský, Kutná Hora 1844, s. 168.

¹⁷⁹ František LOHR, *Spor Kutné Hory s jesuitou o městský znak na chrámu sv. Barbory*, *Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české*, VI. řada, č. 3–4, 1931, s. 45.

vymezeného období, nejedná se tedy výslovně o přímý důsledek, ale o důsledek s dalekosáhlými následky.

4 Každodennost

Až do roku 1618 patřila Kutná Hora mezi oblast s nejrozšířenější cechovní výrobou. Svým počtem cechů se blížila k Novému Městu pražskému. Důvodem tak výrazného počtu cechů byla potřeba dostatečných „služeb“ s ohledem na silnou důlní činnost, která ve městě byla provozována.¹⁸⁰

Jistý hrnčír jménem Bartoloměj Cibulka měl v roce 1620 objevit při opravě kamen truhličku s pokladem, který měl orientačně činit asi 100 stříbrných tolarů. Přesná částka se nikdy nezjistila. S tímto nenahlášeným nálezem se Cibulka dostal až před soud, kterému předsedal primátor Jan Šultys z Felsdorfu starší. Šultys během verdiktu oznámil, že si své starosti zavinil Cibulka sám, neboť se opil a pak vše o nález vykřikoval na celou hospodu.¹⁸¹

V roce 1621 zakoupil zlatník David Klement Broumovský dům na takzvané Tandlermarce (číslo popisné 20) za 175 kop českých grošů. Tato osoba byla neodmyslitelně spjata s chrudimskou monstrancí, kterou pro ně v roce 1630, v rámci rekatolizace, vyrobil.¹⁸² Roušnice Anna Lipková si zakoupila polovinu domu na Uhelném trhu v podloubí za 78 kop českých grošů. Anna byla vdovou po Václavu Lipkovi, místním ševci.¹⁸³

Dalším řemeslem, které v Kutné Hoře vzkvétalo i během let 1620–1625, bylo kovářství. V roce 1621 Michal Tess či Tyss spravil čtyři konvice, ve kterých se nosila pocta obecní na radnici.¹⁸⁴ A ve stejném roce také zámečník, Samuel Albl, vyrobil visutý zámek na žižkovskou bránu.

Prekvapivý rozvoj nabrala těžba hlíny a z ní výroba sanytru.¹⁸⁵ Prameny se o těžbě zmiňují hlavně během roku 1622. Doporučovalo se a plánovalo se již v březnu roku 1622 otevřít další hutě na takzvané „vaření sanytru“. Evidentně se se sanytrem také velmi pokoutně obchodovalo. Kutnohorští prodávali prach a sanytr především na venkov.

¹⁸⁰ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Pisemná komunikace...*, s. 67.

¹⁸¹ Alena POSPÍŠILOVÁ, *Řemeslo čtyř živlů. Příspěvek k dějinám kutnohorských cechů 1400–1900*, Kutná Hora 2010, s. 25.

¹⁸² Emanuel LEMINGER, *Umělecké řemeslo v Kutné Hoře*, Praha 1926, s. 40.

Srov. A. MUDRA, *Ecce Panis angelorum...*, s. 197–198.

¹⁸³ E. LEMINGER, *Umělecké řemeslo...*, s. 272.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 127.

¹⁸⁵ Sanytr je zastaralé chemické označení pro přírodní dusičnan sodný či draselný, vápenatý nebo také ledek. (srov. *Akademický slovník cizích slov. 2. L–Ž*, edd. Věra Petráčková – Jiří Kraus, Praha 2001, s. 675.)

Dozor nad prodejem měl mít rentmistr, prodávat se mělo pouze na poukázky. Tyto poukázky měl vybírat místní písař a odesílat je do Prahy.¹⁸⁶ Avšak ani poukázky nezajistily naprosto čistý obchod se sanytrem. Dne 11. září 1623 vyslechl tehdejší kutnohorský rychtář Jan z Tulechova osm osob, které měl Jan Zajedák udat za takzvané prachaře, tedy za osoby, které se sanytrem obchodovaly, a přitom měly využívat nekalých obchodních praktik. Ani jeden z osmi podezřelých však nebyl shledán vinným v plném rozsahu. Drobné obchody se však potvrdily.¹⁸⁷

Dařilo se například i mečířovi Adamovi Kynetovi z Tachova, který si roku 1623 zakoupil dům na Psím rynku, kterému se říkalo dům Lucínovský (číslo popisné 279), a to za 200 kop českých grošů.¹⁸⁸ V roce 1623 jistý hrnčíř Mikuláš spravoval čtvery kamna na Vlašském dvoře, o rok později kamna vymazával, aby vysprávky z roku předchozího vydržely další topnou sezónu.¹⁸⁹ Dařilo se i knihtisku a knihvazačství, kdy v roce 1623 jistý Adam Hovorka svázal účetní knihy takzvaně do mince,¹⁹⁰ poté také svázal dva takzvané „šuldpuhy“,¹⁹¹ dva žurnály a tři manuály. Za tyto položky si naučtoval 8 kop. Ve své nabídce měl i takzvané „malé minuce“,¹⁹² což byl seznam dnů v roce, kdy se mělo pouštět žilou.¹⁹³

Kutnohořané řešili problémy s vojskem mezi lety 1623–1624 v sousední Čáslavi svérázně, prostě na ně odmítali přispívat Čáslavi i komukoli jinému. A to ačkoli byli několikrát důrazně upozorňováni ze všech míst i směrů.¹⁹⁴ Ještě však radikálnější akce se dopustili hned o pár měsíců později, 29. září 1625, kdy na protest proti císařskému rozkazu o dosazení jednoho z pěti praporců z uherských hranic do města a jeho živení se radní rozhodli povolát si do města evangelické faráře a opět je nechat sloužit mše. Tímto krokem a řadou dalších podobných rozhodnutí způsobili obyvatelé Čech ohromující tlak na císaře. Císař se tak rozhodl povolát do Čech 5 praporců, aby zabránily všeobecnému povstání. Jeden z praporců byl odeslán do Kutné Hory, další do Hradce Králové, Nymburka, Litoměřic a Chomutova. Na Kutnohořany ani Hradečany neměly dosazené

¹⁸⁶ *Prameny k dějinám...*, s. 251.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 487.

¹⁸⁸ E. LEMINGER, *Umělecké řemeslo...*, s. 154.

¹⁸⁹ *Tamtéž*, s. 183.

¹⁹⁰ Nejspíše myšleno cenově, nejspíše do 1 groše. Není blíže specifikováno.

¹⁹¹ Jinak napsané slovo „Schuldbuch“, což znamená v doslovném překladu „dlužní kniha“, tedy „kniha dluhů/dlužníků“.

¹⁹² E. LEMINGER, *Umělecké řemeslo...*, s. 286.

¹⁹³ Jan GEBAUER, *Slovník staročeský. Díl 2. K–N*. Praha 1970, s. 367.

¹⁹⁴ srov. *Prameny k dějinám...*, s. 757.

praporce žádný vliv, a tak i nadále ignorovali nutnost přispívat vojskům.¹⁹⁵ Těsně po Vánocích na svatého Štěpána roku 1625 vydal Ferdinand II. prohlášení, že se Kutnohořané polepšili, a tak z města může být odvolaná polovina vojska, nebo i celé vojsko.¹⁹⁶

Během listopadu roku 1624 vypukl na Kutnohorsku mor, který měl dozvuky i do roku následujícího. V Kutné Hoře zemřelo jen během srpna roku 1624 na 107 osob. Následující měsíc zemřelo v Kutné Hoře na mor dalších 96 obyvatel.¹⁹⁷

Kutnohořané se tak museli potýkat nejen se šeptmistry, morem či se sousedním městem Čáslaví, ale také se silou rekatolizace či vojáky. Pracovalo se buď v rámci cechu či v hornictví, peněz však bylo málo. Porůznu se obchodovalo hlavně se sanytrem, tím ve městě kvetl takzvaný černý trh.

¹⁹⁵ *Prameny k dějinám...*, s. 812–813.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 815.

¹⁹⁷ P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 88.

4.1 Osoby přijímající podobojí

Kutnohořané nebyli nábožensky jednotní. Katolíků v předbělohorské době bylo poskrovnu.¹⁹⁸ Od rudolfinských dob je zaznamenáno, že smýšlení nebylo u Kutnohořanů vyznávajících protestantství jasně vyhraněné, přesněji nebylo čistě kalvinistické. Naopak se projevoval například silný vztah k odkazu Jana Husa, jeho tradici a k svátku 6. července.¹⁹⁹

Luteránské smýšlení do města přivedli okolo poloviny 16. století horníci a jiní horničtí odborníci z Krušnohoří.²⁰⁰ Ti si v 60. letech 16. století vymohli svého německého kněze do kostela svatá Jiří. Nakonec směli evangelického kněze mít při kostele svatého Jiří až do roku 1623, kdy při svatodušním pondělí sloužil mši římskokatolický děkan Matouš Appián a evangický kněz Joachym, který musel později opustit nejen kostel, ale i město.²⁰¹

Dále by se ve městě našli stoupenci jednoty bratrské a různých nových reformačních proudů. Často se v Kutné Hoře projevovali i příznivci aktivit, které byly dobově hodnoceny jako kacířské, blouznivecké, či dokonce čarodějnické. I tak se město stalo sídlem správního orgánu církve utrakvistické, tedy konzistoře. Tento orgán řídil arciděkan s volenými členy (šeptmistry).²⁰²

Václav Štefan jindy řečený Štefanus či Termenus²⁰³ Teplický, kalvinista, rozhodl se pro kněžskou dráhu při navštěvování kutnohorské svatojakubské školy. Vysvěcen byl v roce 1588 ve Wittenbergu, kde studoval vysokou školu. Od roku 1593 do roku 1600 byl ustanoven farářem u svaté Barbory v Kutné Hoře. Z Wittenbergu se znal i se svým, o dva roky mladším, kaplanem Cypriánem Pešínem Žateckým. Cyprián byl mezi lety 1603 až 1621 farářem kostela Matky Boží na Náměti. Oba byli silně ovlivněni filipismem.²⁰⁴ Václav Štefan, který poměrně netypicky zaznamenal v rámci svých kázání kutnohorské zemětřesení ze dne 20. února 1615. Od roku 1621 byl ustanoven

¹⁹⁸ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace...*, s. 69.

¹⁹⁹ Ota HAMALA, *Kutnohorští faráři pod obojí: Havel Phaethon Žalanský a Václav Štefan Teplický*, in: Rudolfinská Kutná Hora. Antiqua Cuthna (12), edd. Jan Baťa – Jiří K. Kroupa – Vojtěch Vaněk, Praha 2019, s. 86.

²⁰⁰ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace...*, s. 69.

²⁰¹ Emanuel LEMINGER, *Zaniklé kostely a kaple v Kutné Hoře*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, V. řada, 1.–3. sešit, 1932, s. 78–79.

²⁰² J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace...*, s. 69.

²⁰³ M. DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti...*, s. 272.

²⁰⁴ Filipismus bylo podle Filipa Melanchtona umírněná luteránská odnož, která inklinovala ke kalvinismu. (srov. František KAVKA, *Bílá hora a české dějiny*, Praha 1962. s. 24)

arciděkanem u svatého Jakuba. Účastnil se korunovace Fridricha Falckého. Nakonec v Kutné Hoře i zemřel, a to při vdavkách své dcery Theodory za náměšťského kněze Zikmunda²⁰⁵ 21. února 1622 na masopustní neděli. Dle *Paměti* Dačického měl být Václav Štefan pohřben v chrámu svaté Barbory.²⁰⁶

²⁰⁵ Myšlenkami byl stoupencem Filipa Melanchtona. Poznatky získal během studia na univerzitě ve Wittenbergu.

Srov. O. HAMALA, *Kutnohorští faráři...*, s. 86–91.

²⁰⁶ M. DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti...*, s. 272.

4.2 Mikuláš Dačický z Heslova (1555–1626) a jeho Paměti

Osoba neodmyslitelně spojená s Kutnou Horou, rodák, vlastenec, nekatolík, erbovní měšťan.²⁰⁷ Také jeden z kronikářů stavovského povstání a následujících šesti let.²⁰⁸

Mikuláš se narodil 23. prosince 1555 v domě na Tarmarce, jinak také v Biskupském domě (dnešní Dačického dům, číslo popisné 41), v Kutné Hoře Ondřeji Křivoláčkovi a Dorotě z Práchnan. Ondřej patřil k zámožnému měšťanskému rodu a živil se jako kráječ suken. Čtyři roky po narození Mikuláše se odstěhovala celá rodina do lorecké tvrze, kterou Ondřej koupil i s pivovarem. Od roku 1571 se podepisoval Mikuláš s přídomkem Dačický z Heslova.

Od 14 let byl Mikuláš vychováván benediktínským opatem Josefem Wronem z Dorndorfu a Biskupova. Při pobytu v katolickém klášteře zjistil, že mniši žijí velmi uvolněným způsobem života a jeho luteránská víra tedy nebyla nijak vyvracována, čehož se nejvíce před příjezdem do kláštera bál.²⁰⁹ Po smrti otce se přestal o vše zajímat, dále se nevzdělával ani necestoval. V Kutné Hoře začal být znám jako nadšený pijan, rváč a milovník žen. Tyto rebelské postoje si však nesla doba a nebyly tedy ničím zvláštním pro tehdejší společnost. Z lenosti a opilosti ho dostala rvačka s Felixem Novohradským z Kolovrat, kdy měl Kolovrat při rvačce zemřít. Po třech letech bylo vše nakonec promlčeno.²¹⁰ Sice nadále trávil čas po kutnohorských výcepech s přáteli, avšak do rvaček se zapléтал čím dál méně.²¹¹

Roku 1590 se oženil s Alžbětou, dcerou zlatníka Jiřího Mládka. Tím získal Mikuláš alespoň část jmění, která utlumila jeho dluhy z vleklých soudních sporů. V té době také začal řádně a soustavně pracovat na Pamětech.²¹²

Sám se účastnil boje proti Turkům v Uhrách v roce 1594. Tažení však bylo neúspěšné a ještě více prohloubilo jeho odpor k všem válečným tažením.²¹³ V roce 1620 vydal soubor básní s názvem „*Prostopravda*“.

²⁰⁷ J. JELÍNEK, *Kutná Hora...*, s. 63.

²⁰⁸ Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA – Josef JANÁČEK, *Úvodem*, in: *Paměti*, ed. J. Mikulec, Praha 1996, s. 9.

²⁰⁹ Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA, *Mikuláš Dačický z Heslova a paměti kutnohorských rodin Prácheňských a Dačických*, in: *Paměti*, ed. J. Mikulec, Praha 1996, s. 23–29.

²¹⁰ Ne však úplně. V roce 1613 se spor znovu otevřel a soud dal za pravdu žalobci. Dačický tak musel zaplatit 125 kop grošů, kvůli kterým si musel prodat střechu nad hlavou. (M. DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti...*, s. 54–55.)

²¹¹ M. DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti...*, s. 30–35.

²¹² *Tamtéž*, s. 36–39.

²¹³ M. DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti...*, s. 46–50.

Jeho „*Paměti*“ jsou doslova kronikářským dílem, které v sobě ukrývá i satirický pohled na dobu.²¹⁴ Je známý svým úsilím o co nejvíce objektivní záznam doby. S rokem 1621 se ale čím dál víc přiklání k subjektivitě, neboť se vymezoval vůči agilním katolíkům, zastáncům rekatolizace.²¹⁵ V „*Pamětech*“ neopomněl ani na dobu, kterou sám nezažil,²¹⁶ ale vycházel částečně ze vzpomínek jeho rodiny, tedy rodů Prácheňských a Dačických, neboť jeho „*Paměti*“ zahrnují záznamy 4 pokolení.²¹⁷

Mikuláš velice důkladně zaznamenal dobu svého konce života, tedy období protihabsburského povstání,²¹⁸ až po rok 1625.²¹⁹ Nebyl zastáncem povstání, dokonce jej odsoudil. Byl konzervativního smýšlení, celý život se spíše snažil být v těchto věcech pasivní.²²⁰ Mikuláš neměl příliš v lásce Jana Šultyse z Felsdorfu. V Šultysovi viděl karierního a ambiciózního prospěcháře, který překračoval zákony, nařízení a o své funkce a úřady se nezajímal. Absolutní opak viděl v osobě Mikuláše Vodňanského z Čazarova, dřívějšího primátora, v té době kutnohorského konšela, který se snažil vymáhat cíle města i celého národa, a to i zájmy náboženské. Ačkoli mezi Vodňanským a direktoriem probíhala čilejší komunikace než mezi Šultysem a direktoriem a ačkoli on byl jeho přímým účastníkem, Vodňanský měl jeden základní nedostatek, který mu bránil ve větším prosazování cílů – nikdy nebyl jmenován do městské rady (ač byl zmíněným primátorem města).²²¹

Po událostech na Bílé hoře začal být velmi tendenční, a to v pesimistickém módu. Útočil zpětně na šeptmistry pro jejich předchozí inklinaci ke stavům. Ale ani on sám nepředpokládal, že následky budou pro město tak velké. Toto si začal uvědomovat hlavně po počátku rekatolizačních snah Viléma Vřesovce. V *Pamětech* tak zaznamenával převážně křivdy a přestupky vůči obyvatelům města.

²¹⁴ J. JELÍNEK, *Kutná Hora...*, s. 63.

²¹⁵ Marie TOŠNEROVÁ (ed.), *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*. Studie o rukopisech – Monographia XV., Praha 2010, s. 121.

²¹⁶ J. JELÍNEK, *Kutná Hora...*, s. 63.

²¹⁷ M. TOŠNEROVÁ (ed.), *Kroniky...*, s. 116.

²¹⁸ J. JELÍNEK, *Kutná Hora...*, s. 63.

²¹⁹ M. TOŠNEROVÁ (ed.), *Kroniky...*, s. 117.

²²⁰ M. DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti...*, s. 55.

²²¹ M. KAPAVÍKOVÁ, *Jan Šultys...*, s. 24–25.

Zemřel 25. září 1626, týden před tím, než se měla rodina rozhodnout, zda se obrátí ke katolické víře, či že se vystěhují.²²² Pravděpodobně zemřel jako nemajetný. Nedochovala se ani jeho závěť, ani žádná jiná pozůstalost.²²³

Tato kapitola lze charakterizovat jako přiblížení se osudům běžných lidí. Kapitola popisuje, s jakými problémy se lidé museli potýkat (ku příkladu s morem, který řádil v roce 1624, s nečestnými obchody se sanytrem či problémy s pobýváním vojska). Dále kapitola přibližuje, jak vypadala práce některých Kutnohořanů či jaká byla náboženská situace ve městě. K této kapitole patří i biograficky zpracovaný život významného kronikáře dané doby Mikuláše Dačického z Heslova.

²²² M. DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti...*, s. 55–57.

²²³ Marie BISINGEROVÁ, *Mikuláš Dačický z Heslova*, Numismatické listy LII, 1997, s. 25.

5 Hornictví a mincovnictví

Již od 30. let 16. století byla Kutná Hora vystavena silné krizi.²²⁴ V této době také nejslavnější kutnohorské těžební pásmo, takzvané oselské, stála na pokraji úplného zániku.²²⁵ Nejvýraznější byly technické problémy spojené s těžbou, dále konkurence jáchymovských dolů a zahraničního dovozu stříbra. Několik následných vln moru (například roku 1568 či 1599) situaci nijak nepomohlo. Avšak až do začátku třicetileté války si kutnohorská mincovna chránila a hlídala svůj monopol.²²⁶ Právě v počáteční fázi války se velmi silně a v krátkém časovém úseku těžilo v roveňském pásmu.²²⁷

Již v roce 1618 bylo město nuceno ujmout se správy staročeského pásma. Královskou komorou vymyšlený plán, jak zajistit městu finance, byl pro město ztrátový, devastující a měšťané se z tohoto plánu chtěli vymanit a pokud možno co nejdříve.²²⁸ V roce 1625 bylo město nuceno Ferdinandem II. si pronajmout na deset let doly a hradit všechny výdaje spojené s těžbou,²²⁹ což znamená jak finanční, tak hmotná břemena, která se vázala na dolování, výkup, úpravu a hutnění rudy.²³⁰ To vedlo ještě k větší krizi, brzkému konci těžařských prací²³¹, které nastaly na Kaňku k roku 1628,²³² a ke konci finanční podpory města ze strany panovníka. Doly v té době byly již z většiny zatopeny vodou, a to až po takzvané dědičné štoly, takže těžba nebyla možná. Chyběli také havíři, neboť museli město, jakožto vyznavači podobojí, definitivně opustit již v roce 1623. Zastavením těžby ve staročeském pásmu bylo dílo zkázy dokonáno, neboť tím město ztratilo svůj hornický charakter. Hornické práce však neutichly ani přes složité období třicetileté války, ačkoli jejich rozsah byl nevalný. O těžbě jako takové se hovořit skutečně nedá.²³³ K částečnému návratu k těžbě došlo až v 2. polovině 17. století, kdy se i začínala zlepšovat finanční situace města.²³⁴

²²⁴ Jiří ROHÁČEK, *Nápisy města Kutné Hory. Kutná Hora, Kaňk, Malín a Sedlec včetně bývalého cisterciáckého kláštera*. Fontes historiae atrium 10, ed. J. Roháček, Praha 1996, s. 36.

²²⁵ L. VANĚK – M. KAPAVÍKOVÁ, *Průvodce...*, s. 98.

²²⁶ J. ROHÁČEK, *Nápisy města...*, s. 36.

²²⁷ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 27.

²²⁸ František ORASKÝ a kol., *Tisíc let kutnohorského dolování a mincování*, Kutná Hora 1985, s. 45.

²²⁹ M. KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorský...*, s. 15.

²³⁰ L. VANĚK – M. KAPAVÍKOVÁ, *Průvodce...*, s. 99.

²³¹ M. KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorský...*, s. 15.

²³² L. VANĚK – M. KAPAVÍKOVÁ, *Průvodce...*, s. 99.

²³³ F. ORASKÝ a kol., *Tisíc let...*, s. 45.

²³⁴ M. KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorský...*, s. 15.

V době před Bílou horou, na počátku 17. století, pracovalo v Kutné Hoře na 2 tisíce horníků a ostatních pracovníků na důlní činnosti. Po událostech roce 1625 zbylo v kutnohorských dolech maximálně 68 havířů, rozdělení byli v rámci pásem následujícím způsobem:

Staročeské a turkaňské:	20–30 havířů
grejfské:	cca 16 havířů
roveňské:	cca 15 havířů
hloušecké:	7 havířů.

Během 2. poloviny 17. století už zde pracovalo jen pár desítek havířů. Jejich práce byla finančně nevýnosná, pouze přebírali dříve vytěženou rudu v místech, kde ještě doly nebyly zatopeny či zasypány.²³⁵

Od roku 1622 ovládl mincovny Karel Lichtenštejn a pod jeho vedením se začaly razit nekvalitní „dlouhé mince“. Takzvaným starým mincím, které byly kvalitní, zakázal Karel oběh, a to dekretem z 1. dubna roku 1622. Tento dekret způsobil obrovské zmatky v celé zemi a zpřístupnil Kutnou Horu pro osoby židovského vyznání. Těm do té doby bylo zapovězeno do města vstupovat, neboť se Kutnohořané obávali lichvy a jiných nekalých obchodních praktik ze strany židovské minority. Dále ale také dekret způsobil obrovskou drahotu ve městech.²³⁶

²³⁵ F. ORASKÝ a kol, *Tisíc let...*, s. 45.

²³⁶ Pavel VOJTÍŠEK, *Zajímavé a nepopsané ražby Ferdinanda II. z pražské mincovny*, Numismatické listy 72 (1–2), 2017, s. 68.

5.1 Vztah pobývání vojska a těžby

Na provoz dolů také mělo vliv časté kvartýrování vojsk. Například v roce 1623 jsou zmínky o kvartýrování ze 7. února,²³⁷ dále o plánování příchodu vojsk z 25. srpna²³⁸ a opětovném kvartýrování okolo Kutné Hory z 1. září roku 1623, kdy vojsko přišlo od Prahy.²³⁹ V rámci posledního zmíněného obývání území vojáky byl též zmíněn vliv na těžbu. Horníci se kvůli vojákům obávali fírat. Přesněji se obávali vůbec vyjít za hradby města k dolům. Tento strach zapříčinil silný pokles těžby a postupem času dokonce její úplné zastavení.

Vojáci také zapříčinili to, že město bylo zcela odříznuto od vnějších dodávek potravin. O potraviny tak začala být nouze, a vzrostla tím jejich cena.²⁴⁰ V reakci na to bylo 28. října 1623 Lichtenštejnem přislíbeno, že se v nejvíce postižených městech (například v Kolíně, Kutné Hoře či v Chrudimi) zamezí obtěžování měšťanů.²⁴¹ Nic se však nezměnilo. K 1. lednu roku 1624 Karel z Lichtenštejna důrazně opakuje nejvyššímu lajtnantovi Lažanskému, aby jezdcí navrátili vypřažené koně formanům, kteří měli dovážet kompanii (tedy rotě) rytmistra Bedrny. Tato zpráva je ukončena výhrůzkou, že neuposlechnutí rozkazu bude mít nepříjemné následky.²⁴²

Tito vojáci se zdráhali z Kutné Hory odejít, dokonce prováděli výtržnosti v kostele. Na tuto výtržnost byla pozvána komise k prošetření. Na vydržování těchto vojáků měli obyvatelé města vydat ke dni 9. ledna 1624 celých 57 tisíc zlatých,²⁴³ což v porovnání dělá dvouletý výdaj na vojsko z předchozích roků 1622 až 1623.²⁴⁴ Ani 11. ledna se kompanie nehnula z Kutné Hory, a to již měl městem procházet pluk Collalta, který mířil do Polné.²⁴⁵

Situace došla až tak daleko, že Karel Lichtenštejn listem z 25. dubna 1624 osvobodil město od takzvaného „ložírování“, tedy ubytování vojsk ve městě, neboť toto ložírování mělo opravdu velký dopad na mincovní i důlní činnost, což očividně zmenšovalo obsah královské pokladny. Jako „odškodné“ musela Kutná Hora začít

²³⁷ *Prameny k dějinám...*, s. 394.

²³⁸ *Tamtéž*, s. 452.

²³⁹ *Tamtéž*, s. 454.

²⁴⁰ *Prameny k dějinám...*, s. 454.

²⁴¹ *Tamtéž*, s. 471.

²⁴² *Tamtéž*, s. 537.

²⁴³ *Tamtéž*, s. 543–545.

²⁴⁴ J. POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka...*, s. 147.

²⁴⁵ *Prameny k dějinám...*, s. 548.

odvádět pro zmíněný Collaltův pluk do Čáslavi 250 zlatých, 40 strychů ovsy, nebo 300 zlatých týdně. Platit měli všichni rodu panského a rytířského, kteří měli v Kutné Hoře domy.²⁴⁶ Ferdinand II. se také snažil město uchránit ze svých materiálních (či spíše finančně-správních) důvodů. Lichtenštejna varoval 30. května 1624 před umístěním kompanie do města, neboť město mělo nejmýnosnější doly a proto mělo být ušetřeno.²⁴⁷ Kutnohorským se však nechtělo mít ve městě ani vojáky, ani na ně platit do Čáslavi.²⁴⁸

Že Kutnohořané uměli dobře argumentovat a prosadit si svou, dokládá i písemně dochovaná příhoda z 2. prosince 1626, kdy Kutnohořané využívají situace a tvrdí, že dolování si řídí zcela sami, a tak by bylo příjemné, aby byli osvobozeni od výše uvedeného ložírování. Samozřejmě připomínají, aby z města odešli vojáci, kteří do města byli pro urovnání pořádků posláni, neboť v budoucnu by mohli ohrozit chod dolování a podnikání jako takové. I císaři by tak vznikla škoda!²⁴⁹ V textu lze dokonce najít náznak vydírání, když se úředníci zmiňují, že i samotnému císaři by vznikla škoda

Provázanost hornictví a pobývání vojska je základní myšlenka kapitoly. Socioekonomické důvody dovedly město do velké krize. Příchod vojáků a jejich pochody zvyšovaly kriminalitu a horníci měli strach jít za hradby, natož sfárat pod zem. Vojáci totiž prováděli výtržnosti a znepríjemňovali Kutnohořanům život.

²⁴⁶ *Tamtéž*, s. 631.

²⁴⁷ *Tamtéž*, s. 635.

²⁴⁸ *Tamtéž*, s. 674.

²⁴⁹ *Tamtéž*, s. 815.

6 Důsledky

Za třicetileté války bylo na Kutnohorsku velké množství pustek.²⁵⁰ V roce 1628 bylo na 146 domů nikým neobývaných. V porovnání s počtem domů z roku 1565 se jedná o úbytek cca jedna šestina. obyvatelstva, neboť domů v roce 1565 bylo obydleno na 927.²⁵¹ Pro doplnění obrazu lze zhodnotit ještě stav Kutné Hory z roku 1654. V Berní rule se uvádí, že 27 domů je bez hospodáře a 121 domů zcela zničených.²⁵² Pokud by byly tyto hodnoty konfrontovány s údajem, že svobodná města měla obvykle v předbělohorské době na 200 až 300 domů, byla Kutná Hora trojnásobkem normy. Persekuce mezi lety 1621–1626 v jiných městech měla ale často mnohem větší dopady. Například v Chrudimi bylo opuštěno na 160 stavení, v Nymburce 150. Je tak jasné, že následky sice byly v Kutné Hoře velké, ale v porovnání se zmíněnými městy spíše průměrné, a to právě protože Kutná Hora byla větší než zmíněná města.²⁵³

Po válce byly některé oblasti více a jiné méně zasažené poklesem obyvatelstva. Procentuálně vysokých čísel dosahovala oblast Kutné Hory (50–60 %) a její blízké okolí jako například Církvice u Kutné Hory (70–80 %) či Svatý Mikuláš (100 %). Situace byla způsobena nejen přítomnými vojsky či válkou jako takovou, ale jistý a silný vliv měl i výše zmíněný mor let 1624–1625.²⁵⁴ Z 15. a 16. května 1625 je například zmínka, že jistý Pavel, konvář, pohřbil dvě ze svých dcer. Obě měly údajně zemřít na mor (doslova na morní bolesti).²⁵⁵ Odhaduje se, že na mor měla zemřít až jedna čtvrtina obyvatel Kutné Hory.²⁵⁶

Dále se na úbytku obyvatel významně podílela složka osob, které upřednostnily vystěhování se před možností vzdát se své evangelické víry a konvertovat ke katolictví.²⁵⁷ Poslední takoví opustili město roku 1623.²⁵⁸ V důsledku vystěhování zanikla mezi lety 1621 až 1623 německá hornická osada okolo kostela svatého Jiří. Také samozřejmě rokem 1623 ukončila konzistoř podobojí v Kutné Hoře svou činnost.²⁵⁹ Odcházely osoby

²⁵⁰ P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 88.

²⁵¹ J. JELÍNEK, *Kutná Hora...*, s. 65.

²⁵² A. POSPÍŠILOVÁ, *Řemeslo čtyř...*, s. 26.

²⁵³ J. POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka...*, s. 149.

²⁵⁴ P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 88.

²⁵⁵ E. LEMINGER, *Umělecké řemeslo...*, s. 127.

²⁵⁶ H. ŠTROBLOVÁ – B. ALTOVÁ a kol., *Kutná Hora...*, s. 145.

²⁵⁷ P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 90.

²⁵⁸ M. KAPAVÍKOVÁ a kol., *Kutnohorsko...*, s. 15.

²⁵⁹ M. BARTOŠ – J. VANĚČKOVÁ – V. VANĚK a kol., *Historický atlas...*, s. 11.

všech vrstev. Zde lze zmínit například osobu hrnčíře Matouše Smutného. Ten se do Kutné Hory již nikdy více nepodíval, a tak ho musela zastupovat jeho žena Anna, která v zavedené dílně pokračovala.²⁶⁰ Zmiňované období je počátkem reformačních snah. Avšak o víceméně katolických Čechách se lze zmiňovat až na konci 17. století.²⁶¹

Dalším důsledkem třicetileté války a pustek byl rozvoj režijního hospodářství na nových hospodářských dvorech.²⁶² K tomu bylo město silně zadluženo vydržováním vojsk. Dluhy města splácela až do druhé poloviny 17. století. O to více bylo hospodářství zatížené.²⁶³

V Kutné Hoře byla zcela opuštěna osada okolo kostela svatého Jiří. Úbytek obyvatelstva nastal například z náboženských důvodů, ale také z důvodu útěku či podlehnutí moru v roce 1624, a dále zde byla samozřejmě otázka bezpečí a útěku před válkou.

²⁶⁰ A. POSPÍŠILOVÁ, *Řemeslo čtyř...*, s. 26.

²⁶¹ J. POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka...*, s. 144.

²⁶² P. NOVÁK, *Kutnohorský okres...*, s. 90.

²⁶³ J. POLIŠENSKÝ, *Třicetiletá válka...*, s. 147.

Závěr

Práce byla rozdělena do sedmi kapitol, které na sebe navazovaly a vzájemně doplňovaly obraz města v dané době. Jednalo se o kapitoly zabývající se historií města jako takového s následným popisem doby těsně před událostmi na Bílé hoře. Od popisů významných osob doby se práce zaměřila na období po Bílé hoře a pokračovala až k následkům, které bitva na Bílé hoře městu způsobila. Mezi tyto důsledky patřila emigrace z města, procesí či příchod jezuitů. Následovala kapitola zabývající se každodenností měšťanů, při které nebyla opomenuta osoba Mikuláše Dačického z Heslova. S každodenností Kutnohořanů je však spjata i významná důlní a mincovní činnost. O té je v krátkosti pojednáno v kapitole s názvem „Hornictví a mincovnictví“. Toto téma však bylo přiblíženo pouze zevrubně s ohledem na jeho šíři a popsáno pouze v rámci spojitostí s předchozími kapitolami.

Popisované rozmezí let patří mezi jedno z nejméně zkoumaných období dějin Kutné Hory. Město ztrácelo událostmi jak válečnými, tak i například konfiskačními svou slávu a začalo se silně proměňovat. Někteří historikové období následující, tedy příchod jezuitů do Kutné Hory, považují za konec období stagnace a počátek rozkvětu města.²⁶⁴ Město však na druhé straně přišlo o silnou německou základnu horníků či vzdělané osoby z řad nekatolických kazatelů.

K otázkám stanoveným v úvodu této práce jsou odpovědi následující: Poslední slova Jana Šultyse staršího z Felsdorfu jsou smířením s příchodem blízké smrti a setkání s Bohem, z čehož je jasné, že Jan Šultys i těsně před svou smrtí byl člověk upínající se k Bohu. Dále v rámci vztahu Karla Lichtenštejna a Viléma Vřesovce se jednalo spíše o politický vztah nežli jakkoli bližší (ku příkladu osobní přátelství). Měli podobné cíle, vzájemně si často korespondovali a vzájemně si zajišťovali bezpečí. V práci byla sledována i situace v nedaleké Čáslavi. Kutnohořané se chovali k sousednímu městu Čáslavi velice svérázně. Čáslav měla velké problémy s často pobývajícím vojsky. Čáslav s Kutnou Horou komunikovala, upozorňovala je na blížící se vojska, avšak Kutnohořané odmítali platit Čáslavským na jejich výdaje, odmítali si brát jejich vojska k ubytování apod.

²⁶⁴ Z. WIRTH, *Pane ministře...*, s. 17.

Pro omezení přístupu k „Hornímu a mincovnímu fondu Kutná Hora“ a pro samotnou šíři zmíněného fondu jej nebylo možné využít v této práci. Tento fond tak může být předmětem dalšího případného bádání nejen v návaznosti na tuto práci, kdy základem pro další bádání může být právě tato bakalářská práce.

Kutná Hora opět prožívala období úpadku, měla problémy jak s procházejícími a pobývajícími vojsky, tak i s morem, černým obchodem či násilnou formou rekatolizace. Město tak opustila přibližně čtvrtina obyvatel. Tím se snížil počet horníků na neúnosnou mez. To vedlo ještě k silnějšímu oslabení těžby a omezení produkce stříbra, čímž to i k závažnější a složitější ekonomické situaci města.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Státní okresní archiv Kutná Hora, fond Archiv města Kutná Hora
fond Hanuš Bohumil

Edice

DAČICKÝ Z HESLOVA, Mikuláš, *Paměti*, ed. Jiří Mikulec, Praha 1996.

Prameny k dějinám třicetileté války: regesta fondu militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze, ed. Václav Líva, Praha 1951.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I, ed. Karel Jaromír Erben, Praha 1855

Svědectví o ztrátě starého světa. Prameny k českým dějinám 16.–18. století, ed. Pavel Marek, České Budějovice 2005.

WIRTH, Zdeněk, *Pane ministře, pane starosto, pane řediteli! Kutná Hora v české kultuře: soubor proslovů přednesených při otevření výstavy v Praze a v Kutné Hoře*, edd. Josef Vepřek – Josef Emler – Emil Franke a kol., Kutná Hora 1937.

Archivní pomůcka

VANĚK, Lubomír – KAPAVÍKOVÁ, Marie, *Průvodce po archívních fondech a sbírkách*, Kutná Hora 1969.

Literatura

ADAMOVIČ, Karolína – LOJEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, sv. V. Stát*, ed. Karel Schelle, Praha – Litomyšl 2015.

Akademický slovník cizích slov. 1. A–K, edd. Věra Petráčková – Jiří Kraus, Praha 1995.

Akademický slovník cizích slov. 2. L–Ž, edd. Věra Petráčková – Jiří Kraus, Praha 2001.

BARTOŠ, Martin – VANĚČKOVÁ, Jana – VANĚK, Vojtěch a kol., *Historický atlas měst České republiky. Sv. č. 22 Kutná Hora*, ed. Robert Šimůnek, Praha 2010.

BĚLIČ, Jaromír – KAMIŠ, Adolf – KUČERA, Karel, *Malý staročeský slovník*, Praha 1979.

Bible, překlad 21. století, Praha 2021.

- BÍLEK, Tomáš Václav, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Brno 2021.
- BISINGEROVÁ, Marie, *Mikuláš Dačický z Heslova*, Numismatické listy LII, 1997, s. 22–26.
- BISINGEROVÁ, Marie, *Vzpomínka na Jana Šultyse z Felsdorfu*, Krásné město 1, 1991, s. 16.
- BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- ČERMÁK, Kliment – SKRBEK, Bedřich, *Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526. sv. Díl 1.*, Pardubice 1891.
- ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jiří (edd.) a kol., *Velké dějiny země Koruny české. Sv. VIII. 1618–1680*, Praha – Litomyšl 2008.
- FIALA, JAN, *Jan starší Šultys z Felsdorfu*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, II. řada, 1. sešit, 1923, s. 17–37.
- FIALA, Jan, *Kaňk a jeho archiv*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, IV. řada, 1. –4. sešit, 1929, s. 37–65.
- FIALA, Jan, *Kutná Hora v letech 1618–1620*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, II. řada, 3. sešit, 1925, s. 96–148.
- FIALA, Jan, *Vzpomínky na dobu protireformační*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, V. řada, 1931, s. 68.
- FUKALA, Radek *Sen o odplatě. Dramata třicetileté války*, Praha 2016.
- GEBAUER, Jan, *Slovník staročeský. Díl 2. K–N*. Praha 1970.
- HAMALA, Ota, *Kutnohorští faráři pod obojí: Havel Phaethon Žalanský a Václav Štefan Teplický*, in: *Rudolfínská Kutná Hora. Antiqua Cuthna (12)*, edd. Jan Bařa – Jiří K. Kroupa – Vojtěch Vaněk, Praha 2019, s. 86–92.
- HANUŠ, Bohumil, *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského*, edd. Martin Bartoš st. – Martin Bartoš ml., Kutná Hora 2012.
- HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel, *Po bitvě na Bílé Hoře. Podrobné zprávy o připravování se odsouzenců k smrti v den pondělní*, Slovan. Časopis věnovaný politickým a vůbec veřejným záležitostem slovanským, zvláště českým 8–9, 1850, s. 1625–1708.
- HLAVÁČEK, Ivan, *Vadamecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.
- HORNÍČKOVÁ, Kateřina, *Umění české reformace (1380–1620)*, edd. Kateřina Horníčková – Michal Šronek, Praha 2010.

- JELÍNEK, Jan, *Kutná Hora*, Praha 1990.
- KAPAVÍKOVÁ, Marie a kol., *Kutnohorsko*, Praha 1978.
- KAPAVÍKOVÁ, Marie, *Jan Šultys z Felsdorfu*, *Krásné město* 2, 1971, s. 24–26.
- KAVKA, František, *Bílá hora a české dějiny*, Praha 1962.
- KRUPKOVÁ, Hana, *Spory týkající se manželství ve světle akt kutnohorské konzistoře ve 2. polovině 16. století do počátku 17. století (s přihlédnutím k týmž sporům v pražské konzistoři)*, diplomová práce, Praha 2008.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, III. díl. Kolín–Miro*, Praha 1998.
- LEMINGER, Emanuel, *Pocty a dary*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, V. řada, 1931, s. 56–63.
- LEMINGER, Emanuel, *Stará Kutná Hora. Část 2. Dějiny*, Kutná Hora 2006.
- LEMINGER, Emanuel, *Umělecké řemeslo v Kutné Hoře*, Praha 1926.
- LEMINGER, Emanuel, *Zaniklé kostely a kaple v Kutné Hoře*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, V. řada, 1.–3. sešit, 1932, s. 69–85.
- LIŠKA, Vladimír, *Staroměstská poprava českých pánů a měšťanů*, Praha 2009.
- LOHR, František, *Spor Kutné Hory s jesuity o městský znak na chrámu sv. Barbory*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, VI. řada, č. 3–4, 1931, s. 45–83.
- MATĚJKOVÁ, Eva – FYMAN, Vladimír – HYHLÍK, Vladimír, *Kutná Hora*, Praha 1965.
- MIKULEC, Jiří, *Barokní absolutismus (1620–1740)*, in: *Dějiny českých zemí*, edd. Jaroslav Pánek – Oldřich Tůma a kol., Praha 2008, s. 181–204.
- MIKULEC, Jiří, *České země v letech 1620–1705. Od velké války k dlouhému míru*, Praha 2016.
- MUDRA, Aleš, *Ecce Panis angelorum. Výtvarné umění pozdního středověku v kontextu eucharistické devoce v Kutné Hoře*, České Budějovice – Praha 2012.
- MYSLIVEČEK, Milan, *Potrestání stavů českých po prohrané bitvě bělohorské*, Praha 2020.
- NOVÁK, Pavel, *Kutnohorský okres za třicetileté války*, *Zprávy Včely čáslavské* 3, 2018, s. 79–90.
- ORASKÝ, František a kol., *Tisíc let kutnohorského dolování a mincování*, Kutná Hora 1985.

- POLIŠENSKÝ, Josef, *Tricetiletá válka a evropské krize 17. století*, Praha 1970.
- POSPÍŠILOVÁ, Alena, *Řemeslo čtyř živlů. Příspěvek k dějinám kutnohorských cechů 1400–1900*, Kutná Hora 2010.
- ROHÁČEK, Jiří, *Nápisy města Kutné Hory. Kutná Hora, Kaňk, Malín a Sedlec včetně bývalého cisterciáckého kláštera*. *Fontes historiae atrium* 10, ed. J. Roháček, Praha 1996.
- ROHÁČEK, Jiří, *Nápisy okresu Kutná Hora*. *Fontes historiae atrium* 10, ed. P. Načeradská, Praha 2002.
- Římský misál*, ed. Marian Schaller, Praha 1940.
- ŠTĚTKA, Josef Jaromír, *Chrám sv. Barbory na Horách Kutných. Horník. Almanach na r. 1845*, ed. Petr Miloslav Veselský, Kutná Hora 1844.
- ŠTROBLOVÁ, Helena – ALTOVÁ, Blanka a kol., *Kutná Hora*, Kutná Hora 2000.
- ŠTROBLOVÁ, Helena, *Barokní Kutná Hora – krizové peripetie stříbrného města*, in: *Antiqua Cuthna* (1), edd. Jiří K. Kroupa – Vojtěch Vaněk, Praha 2005, s. 197–204.
- ŠTROBLOVÁ, Helena, *Kutnohorský mikroregion a velká politika na počátku 17. století*, *Vlastivědný sborník* 1, 1999 s. 6–11.
- TOŠNEROVÁ, Marie (ed.), *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*. *Studie o rukopisech – Monographia XV.*, Praha 2010.
- VÁVRA, Josef, *Dějiny královského města Kolína nad Labem. Od roku 1618 do roku 1888*, Praha 2015.
- VESELSKÝ, Petr Miroslav, *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské. Historický příspěvek k událostem doby té*. Kutná Hora 2011.
- VOJTÍŠEK, Pavel, *Zajímavé a nepopsané ražby Ferdinanda II. z pražské mincovny*, *Numismatické listy* 72 (1–2), 2017, s. 67–73.
- VOJTÍŠKOVÁ, Jana, *Pisemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské. Na příkladu Nového Města pražského a polabského pětiměstí*, Praha 2011.
- VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana – FOREJTOVÁ, Olga, *Dvě duhy nad popravištěm. Osudy rodiny Kutnaurových v neklidné době bělohorské*, Praha 2020.
- ZÁHORKA, Jindřich, *Jezuitská kolej v Kutné Hoře*, in: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Stavba–dějiny–umělecká výzdoba*, ed. Jindřich Záhorka, Kutná Hora 2011, s. 9–24.